

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma / kasvatus- ja perhetyö

Anni Hurme ja Kirsi Kolila

”KIINNITTI IHANASTI HUOMIOTA KOKO PERHEESEEN...”

Kokemuksia neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä Kotkassa

Opinnäytetyö 2012

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaaliala

HURME, ANNI

KOLILA, KIRSI

”Kiinnitti ihanasti huomiota koko perheeseen...”

Kokemuksia neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä

Kotkassa

Opinnäytetyö

51 sivua + 6 liitesivua

Työn ohjaaja

Lehtori Paulette Etelävuori

Toimeksiantaja

Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkosto/ Lapsen Ääni -
kehittämishanke

Helmikuu 2012

Avainsanat

neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö, perhetyö,
perhetyöntekijä, varhainen vuorovaikutus

Opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää, millaisia kokemuksia Kotkan neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkailla on saamastaan perhetyöstä. Lisäksi tavoitteena oli saada selville perhetyöntekijöiden näkökulma neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön vaikutuksista asiakasperheiden elämään. Opinnäytetyön tavoitteena on toimia tulevaisuudessa yhtenä välineenä neuvolan ennaltaehkäisevää perhetyötä kehitettäessä.

Opinnäytetyön ensimmäinen osa eli teoriaosuus käsittelee perhetyötä sen eri muodoissa, perhetyöntekijän ammattia ja 0–3-vuotiaan lapsen kehitystä. Opinnäytetyön toisessa osassa kuvataan tutkimusta. Tutkimus suoritettiin kvalitatiivisena ja aineisto kerättiin asiakkailta puolistrukturoidulla kyselylomakkeilla. 30:sta Kotkan neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaille toimitetusta kyselylomakkeesta palautui 20, jolloin vastausprosentiksi muodostui 67. Kolmelta työntekijältä aineisto kerättiin strukturoidulla yksilöhaastattelulla.

Merkittävä osa asiakkaista koki hyötynensä neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä. Kokonaisuudessaan hyöty oli nähtävissä arjen eri osa-alueiden parantumisenä ja perheen kokonaistilanteen kohentumisena. Työntekijät nostivat keskeisenä hyötynä esille perheen tilanteen selkiytymisen ja arjen rytmittymisen.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Care

HURME, ANNI

KOLILA, KIRSI

“Kiinnitti ihanasti huomiota koko perheeseen...”

Experiences of Preventative Family Work in Kotka Child Health Centre

Bachelor's Thesis

51 pages + 6 pages of appendices

Supervisor

Paulette Etelävuori, Senior Lecturer

Commissioned by

Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkosto/ Lapsen Ääni - kehittämishanke

February 2012

Keywords

clinic preventive work with families, family work, family worker, early interaction

The purpose of this Bachelor's Thesis was to investigate the experiences of preventative family work clients, who have received help from the Kotka Child Health Centre. Further, the objective of the study was to examine the lives of families who preventative family workers dealt with. The main aim of this study was that it would serve as a future tool for the development of preventative family work.

The first chapter of the study, the theoretical chapter, outlines the different forms of family work in light of family work professionals dealing with the development of children from zero to three years of age. The second chapter describes the study. This was a qualitative study, in which the data was collected from clients by a semi-structured questionnaire. The questionnaire was distributed to 30 clients of child health care centre in Kotka and 20 questionnaires were returned so the rate of response was 67 percent. Individual structured interviews were held with three preventative family workers.

A substantial amount of the clients felt that they had benefited from preventative family work. On the whole, benefit of the family work could be seen in the healing of various segments of everyday life and improvement of the family situation in general. The family workers considered the most significant benefit the work in clarification of family situations and the definition of everyday rhythms.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	KOHTI OSALLISUUTTA, TERVEYTTÄ JA HYVINVOINTIA	7
	2.1 Kaste-ohjelma	7
	2.2 Lapsen ääni -hanke	8
3	MONISÄIKEINEN PERHETYÖ	9
	3.1 Perhetyö	9
	3.2 Kehykset neuvolan ennaltaehkäisevälle perhetyölle	11
	3.3 Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö Kotkassa	12
4	AMMATTINA PERHETYÖNTEKIJÄ	13
	4.1 Monimuotoinen tehtäväkenttä	13
	4.2 Perhetyöntekijän rooli neuvolan ennaltaehkäisevässä perhetyössä	15
5	PIENI LAPSI JA NEUVOLAN ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHETYÖ	17
	5.1 Ensiaskeleista eriytyneisiin liikkeisiin	17
	5.2 Alkuhavainnoista aktiiviseen kommunikointiin	19
	5.3 Lapsi tunteiden ja sosiaalisuuden maailmassa	22
	5.4 Varhainen vuorovaikutus ja kiintymyssuhde	24
	5.5 Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö tukena arjessa	25
6	TUTKIMUKSEN KULKU	27
	6.1 Tutkimuskysymykset	27
	6.2 Tutkimusmenetelmä	28

6.2.1 Sisällönanalyysi	29
6.3 Aineiston keruu	30
6.4 Opinnäytetyöprosessi	34
7 TUTKIMUSTULOKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET	36
7.1 Asiakkaille suunnattujen kyselyjen tutkimustulokset	36
7.1.1 Asiakkaiden kokemuksia neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä	36
7.1.2 Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön hyödyt asiakkaille	37
7.1.3 Asiakkaiden kehittämisehdotukset	39
7.2 Perhetyöntekijöiden haastattelujen tutkimustulokset	40
7.2.1 Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön hyödyt perhetyöntekijän näkökulmasta	40
7.2.2 Perhetyöntekijän rooli	41
7.2.3 Perhetyöntekijöiden kehittämisehdotukset	43
7.3 Yhteenveto	43
8 POHDINTA	45
LÄHTEET	47
LIITTEET	
Liite 1. Kyselylomakkeen saatekirje	
Liite 2. Kyselylomake	

1 JOHDANTO

Perhetyö on erityisesti perheiden kotona tehtävää moniammatillista työtä, jossa yhdistyy usean erikoisalan osaaminen ja tieto. Perhetyö on lähestymistapa ja työmenetelmä, jota käytetään erilaisissa toimintaympäristöissä ja sen asiakkaina ovat lapsiperheet jäseneen joko yhdessä tai erikseen. Perhetyö on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jossa vaikutetaan tietoisesti perheen elämään. Sen tavoitteena on tukea perheen arjessa selviytymistä, rohkaista elämässä eteenpäin ja vahvistaa erilaisia voimavaroja. Perhetyö voidaan kohdistaa ennaltaehkäisevästä vaiheesta huostaanoton uhkatilanteisiin ja jälkihoitoon. Yleensä perhetyö tarkoittaaakin perheissä lastensuojelupurstein tehtävää työtä, jota sosiaalityöntekijä koordinoi. Me keskitymme opinnäytetyössämme neuvolan ennaltaehkäisevään perhetyöhön.

Sosiaali- ja terveysalalla on havaittu viime aikoina paljon kehittämisen tarvetta esimerkiksi lapsiperheiden palveluissa ja perhetyössä. Perheiden hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämiseksi on toteutettu muun muassa Lapsen ääni -hanke Etelä-Suomen alueella. Pyrimme opinnäytetyössämme selvittämään tämän vuosina 2009-2011 toteutetun hankkeen vaikutuksia neuvolan ennaltaehkäisevään perhetyöhön Kotkassa.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää vanhempien kokemuksia perheessä toteutetusta neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä. Asiakkaiden kokemuksia selvitimme puolistrukturoiduilla kyselylomakkeilla (liite 2). Vanhempien kokemusten lisäksi tavoitteena oli saada selville neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön työntekijöiden näkökulma työn vaikutuksista perheisiin. Tiedon keruuseen perhetyöntekijöiltä käytimme strukturoitua haastattelua. Kokemusten lisäksi kyseisillä lomakkeilla ja haastatteluilla pyrimme kartoittamaan kehitysehdotuksia neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön kehittämiseksi sekä asiakkaiden että työntekijöiden näkökulmasta.

Opinnäytetyömme teoriaosuuden alussa kerromme työmme taustalla olevista hankkeista. Kolmas luku käsittelee niin perhetyötä yleisesti kuin neuvolan ennaltaehkäisevää perhetyötä Kotkassa. Tuomme teoriaosuudessa esille myös perhetyöntekijän tehtäväkenttää ja roolia neuvolan ennaltaehkäisevässä perhetyössä. Viides luku käsittelee pienen lapsen kehitystä useasta eri näkökulmasta ja sitä, kuinka neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö vaikuttaa lapsen kehitykseen koko perheen tukemisen kautta. Opinnäytetyömme tutkimusosuus muodostuu tutkimuksen kulkua käsittelevästä osasta, tut-

kimustuloksista ja kehittämisehdotuksista. Lopuksi pohdimme opinnäytetyöprosessia kokonaisuutena.

Opinnäytetyömme aiheen valintaan vaikutti molempien tekijöiden mielenkiinto perhetyötä kohtaan. Myös kiinnostus neuvolan ennaltaehkäisevää perhetyötä kohtaan työmuotona herätti kiinnostuksen aihe-ehdotuksen nähtyämme. Opinnäytetyöprosessin aikana kiinnostus on kasvanut entisestään niin aiheen selkiytyessä itselle kuin työmuodon vakiintuessa yhdeksi perhetyön muodoksi.

2 KOHTI OSALLISUUTTA, TERVEYTTÄ JA HYVINVOINTIA

2.1 Kaste-ohjelma

Sosiaali- ja terveysalalla on havaittu viime aikoina paljon kehittämisen tarvetta esimerkiksi lapsiperheiden palveluissa ja perhetyössä. Perhetyössä esiintyy erilaisia ja eriäviä mielipiteitä herättäviä toimintatapoja ja -menetelmiä, joita pyritään selkiyttämään erilaisissa kansallisissa kehittämisohjelmissa ja strategioissa. Suomessa on viime vuosina ollut erilaisia kokeiluprojekteja, jotka ovat keskittyneet suurelta osin ennaltaehkäisevään työhön ja varhaiseen puuttumiseen. Projektien tavoitteena on ollut pienten lasten perheiden tuen tarpeen tunnistaminen ja perheiden varhainen tukeminen. (Saarnio 2004, 249–250; Uusimäki 2005, 20.)

Yksi sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelmista on valtakunnallinen Kaste-ohjelma, joka on strateginen ohjausväline suomalaisen sosiaali- ja terveyspolitiikan johtamiseen. Ohjelmassa määritellään vuosille 2008–2011 sosiaali- ja terveydenhuollon yleiset kehittämistavoitteet ja toimenpiteet. Kaste-ohjelman päätavoitteina on vähentää kuntalaisen syrjäytymistä sekä lisätä osallisuutta, terveyttä ja hyvinvointia. Palveluiden laadun, vaikuttavuuden ja saatavuuden parantaminen sekä alueellisten erojen kaventaminen kuuluvat myös olennaisena osana Kaste-ohjelman tavoitteisiin. Tavoitteisiin pyritään ongelmien ennaltaehkäisyllä ja varhaisella puuttumisella, varmistamalla ammattitaitoinen ja riittävä henkilöstö sekä luomalla eheät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukokonaisuudet ja hyvät toimintatavat. (Palviainen 2010, 11; Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma 2011.)

2.2 Lapsen ääni -hanke

Etelä-Suomen alueella lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia lisäämään käynnistetty Lapsen ääni -kehittämishjelma kuuluu valtakunnalliseen Kaste-ohjelmaan. Lapsen ääni -kehittämishjelma perustuu laaja-alaiseen ja moniammatilliseen yhteistyöhön kuntien sosiaali-, terveys-, varhaiskasvatus-, opetus- ja nuorisotoimen sekä seurakunnan, kolmannen sektorin ja oppilaitosten kesken. Kehittämishjelmaa toteutetaan alueellisin painotuksin koko Etelä-Suomessa 17 osahankkeen kautta. Alueellinen kehittämisverkosto pääkaupunkiseudulla, Itä-, Länsi- ja Keski-Uudellamaalla sekä Kaakkois-Suomessa muodostavat ohjelman perusrakenteen. Näiden lisäksi toimii myös ruotsinkielinen verkosto. (Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkosto 2009; Lapsen ääni -kehittämishjelma 2009; Lapsen ääni toiminnassa 2009; Palviainen 2010, 11.)

Lapsen ääni -kehittämishjelman tavoitteita toteutettiin vuosina 2009–2011. Tavoitteena on pysyvämpien muutosten ja pitkän aikavälin vaikutusten saavuttamiseksi jatkaa toteutusta myös vuosina 2012–2013. Kehittämishjelman suunnittelun lähtökohdina ovat olleet valtakunnallisen Kaste-ohjelman tavoitteet sekä lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluiden kehittämistarpeet Etelä-Suomen alueella. Sen päätavoitteena on ennaltaehkäisevän ja varhaisen tuen sekä intensiivisten nuoriin kohdistuvien interventioiden avulla edistää lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia sekä osallisuutta. Tavoitteena on myös peruspalvelujen tuottamistapojen, osaamisen ja työskentelymenetelmien kehittäminen. (Lapsen ääni -kehittämishjelma 2009; Lapsen ääni toiminnassa 2009; Palviainen 2010, 11.)

Lapsen ääni -kehittämishjelman yksi osapiloteista on Haminan, Kotkan, Miehikkälän, Pyhtään ja Virolahden kuntien yhteinen Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkosto -hanke. Se tukee ja kehittää ennaltaehkäisevän sekä varhaisen tuen toteutumista lasten, nuorten ja lapsiperheiden peruspalveluissa. Kehittämistyön lähtökohtana on arjen tarpeista nousseet kehittämiskohteet. Tavoitteena Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkostolla on selkeiden toimintaperiaatteiden ja joustavien yhteistyömallien luominen lasten ja nuorten parissa työskentelevien toimijoiden kesken. Lisäksi tarkoituksena on edistää lasten ja nuorten osallisuutta sekä vahvistaa varhaisen tuen ja puuttumisen toteutumista peruspalveluissa. Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkosto on mukana kehittämässä muun muassa uuden kansanterveysasetuksen mukaisia terveystar-

kastuksia sekä neuvolan ennaltaehkäisevää perhetyötä. (Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkosto 2009; Lapsen ääni -kehittämishjelma 2009; Palviainen 2010, 11.)

3 MONISÄIKEINEN PERHETYÖ

3.1 Perhetyö

Perhetyö on moniammatillista työtä ja siinä yhdistyy usean erikoisalan osaaminen ja tieto. Perhetyö on lähestymistapa ja työmenetelmä, jota käytetään niin julkisella sektorilla, järjestöissä, seurakunnissa kuin yrityksissäkin. Työtä tehdään erilaisissa toimintaympäristöissä, kuten neuvoloissa, perhe- ja kasvatuseuvoissa, lastensuojelulaitoksissa, kotipalveluissa, sosiaalitoimistoissa, kouluissa ja sairaaloissa. Perhetyötä kuvataan sen toimintaympäristön, asiakkaan elämäntilanteen ja perhetyölle asetettujen eri lähtökohtien mukaan. Perhetyön määritelmä on monisäikeinen ja monimerkityksellinen johtuen perheiden monimuotoisista elämäntilanteista sekä perheen käsitteen muuttuvaisuudesta. Perhetyö elää myös lainsäädännön sekä yhteiskunnan liikehdinnän ja jatkuvan muutoksen mukana. Perhetyö liittyy laajasti perhepolitiikkaan, sillä sen avulla mahdollistuu ymmärrys julkisen vallan pyrkimyksestä ohjata yksittäisen perheen toimintaa sekä perhetyötä. Lainsäädäntö ja materiaallinen tuki perheiden hyvinvoinnille luodaan perhepolitiikalla ja perhetyö on keskeinen osa hyvinvointiyhteiskunnan toimintaa. (Nietola 2008, 104; Nätkin & Vuori 2007, 7–8; Rönkkö & Rytönen 2010, 9, 27, 277.)

Perhetyö sisältää yleisesti perheiden kanssa tehtävää työtä erityisesti kotioloissa. Perhetyö on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jossa vaikutetaan tietoisesti perheen elämään. Peruslähtökohtana perhetyölle ovat lapsen kehitys- ja kasvatuskysymyksiin, elinolojen järjestämiseen, vanhemmuuden tukemiseen sekä perheen toimintakyvyn ja hyvinvoinnin lisäämiseen liittyvät tarpeet. Se toteutuu perheiden epävirallisena tukena, laajempaan tukemiseen tai perheiden elämään puuttumisena erilaisten väliintulojen eli interventioiden kautta. Riippumatta siitä, mikä organisaatio tai mistä lähtökohdista perhetyötä toteutetaan, huoli perheestä ja vanhempien kyvystä huolehtia lapsesta ovat korostuneet. Nykyisin painotetaan lisäksi myös elämänlaadun kohene- mista, hyvinvointia, parisuhteen toimivuutta sekä vanhempien ja lasten välisten läheisten suhteiden luomista. (Nietola 2008, 104–105; Nätkin & Vuori 2007, 14, 27, 277.)

Näkemyksinä ennaltaehkäisy, valistus, yhteistyö ja väestövastuu ovat voimistuneet. Perhetyö on nykyisin suuntautunut yhä enemmän psykososiaaliseen tukeen, keskustelutyöhön ja ammatillisempaan auttamiseen arkista ja konkreettista kotiapua unohtamatta. Tarve monipuolistaa ja kehitellä uusia työmuotoja kasvaa yhä enemmän koulutettujen työntekijöiden myötä. Lisäksi syntyy yksityisiä palveluntarjoajia, jotka pystyvät tarjoamaan palveluita eri vuorokauden aikoina. Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen erikoistutkija Tarja Heinon (2008) mukaan tulevaisuuden perhetyössä tulee yksityistämisen lisäksi korostumaan pedagogisuus. Tällöin kasvatuksellisuus ja erilaiset toiminnalliset oppimisteoreettiset menetelmät sekä toimintamallit yleistyvät. Lisäksi Heino kuvaa, että perhetyössä hallinnollisuus lakeineen ja asetuksineen lisääntyy sekä perhetyön painopiste muuttuu hoidollisempaan ja terapeuttisempaan suuntaan. (Nätkin & Vuori 2007, 14; Reijonen 2005, 7, 14; Rönkkö & Rytönen 2010, 298–299.)

Perhetyön lähtökohtana tulisi aina olla ilon tuottaminen ja toiveikkuuden luominen. Perhetyön tavoitteena on tukea arjessa selviytymistä, rohkaista elämässä eteenpäin ja auttaa sietämään erilaisia asioita elämässä. Asiakassuhteessa pyritään hyödyntämään työntekijän ammatillisen osaamisen ohella elämäkokemuksen myötä karttunutta tietoa ja taitoa. Perhetyöllä pyritään luomaan uskoa ja luottamusta elämässä selviytymiseen sekä vahvistamaan erilaisia voimavaroja perheessä. Näitä voimavaroja ovat erityisesti sosiaalisuus, fyysisyys ja emotionaalisuus. Lisäksi perhetyöllä pyritään tasa-arvoistamaan elämän edellytyksiä ja toimintamahdollisuuksia perheiden välillä. Perhetyössä tulokset eivät yleensä näy heti, mutta jo pienillä toimilla voidaan parantaa perheiden hyvinvointia. (Uusimäki 2005, 40–41.)

Perhetyön kohteina ja asiakkaina ovat lapsiperheet jäsenineen joko yhdessä tai erikseen. Perhetyössä perheen tilanteesta kerätään tietoa, perheen tilannetta selvitetään ja perheen toimivuutta arvioidaan. Perhetyötä ohjaa huoli perheiden ongelmista ja työmuotona se toimii lapsen ja perheen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Perheen kanssa työskennellään tukien, auttaen, palvelen, aktivoiden ja valmentaen. Ominaista perhetyölle on ammattilaisen antamat arkielämän neuvot, valistus ja kasvatus. Perheiden ja sen jäsenten vastuullistaminen eli oman vastuun kantaminen velvollisuuksistaan on myös lisääntynyt. Perhetyö voidaan kohdistaa ennaltaehkäisevästä vaiheesta huostaanoton uhkatilanteisiin ja jälkihoitoon. Yleensä perhetyön käsite tarkoittaa perheissä lastensuojeluperustein tehtävää työtä, jota sosiaalityöntekijä koordinoi. Lastensuojelussa perhetyötä tehdään sen kaikilla tasoilla muun muassa ennaltaehkäisevästi, var-

haisella puuttumisella ja korjaavasti. Me keskitymme opinnäytetyössämme neuvolan ennaltaehkäisevään perhetyöhön, jolle ei tarkkaa määritelmää ole vielä muotoutunut. Ennaltaehkäisyn ja varhaisen tukemisen tavoitteiksi voidaan luokitella kuitenkin perheen ongelmien ehkäisemisen ja ongelmien kasautumisen estämisen. (Borg & Roininen 2008, 25; Nätkin & Vuori 2007, 8–9, 16; Saarnio 2004, 248.)

3.2 Kehykset neuvolan ennaltaehkäisevälle perhetyölle

Kansanterveystyön järjestäminen on Kansanterveislain (66/1972) mukaan kunnan velvollisuus. Kansanterveystyö käsittää yksilöön, väestöön ja elinympäristöön kohdistuvaa yksilön sairaanhoitoa. Lisäksi se kattaa terveyden edistämisen mukaan lukien sairauksien ja tapaturmien ehkäisyn. Kansanterveislaki ei määrittele palveluiden sisältöä tai toteuttamistapaa yksityiskohtaisesti. Lain täydentämiseksi on säädetty Kansanterveysasetus (802/1992) vuonna 1992. Ennen Kansanterveysasetusta lasten ja nuorten ehkäiseviä terveystyöpalveluja ohjattiin lääkintöhallituksen yleis- ja ohjekirjeillä. (Asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 2008; Kansanterveislaki 66/1972.)

Vuonna 1992 säädettyyn kansanterveysasetukseen on tehty useita muutoksia. Viimeisin kansanterveysasetus on säädetty vuonna 2009. Kyseisen säädöksen tarkoituksena on parantaa lasta odottavien perheiden, lasten, nuorten ja heidän perheidensä terveystyöneuvonnan ja terveystarkastusten suunnitelmallista, tasoltaan yhtenäistä ja väestön tarpeet huomioon ottavaa toteuttamista maan eri osissa neuvolatyössä, koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa sekä lasten ja nuorten ehkäisevässä suun terveydenhuollossa ja opiskelijoiden suun terveydenhuollossa. Tarkoituksena on myös tehostaa lapsiperheiden, lasten ja nuorten terveyden edistämistä, varhaista tukea, syrjäytymisen ehkäisyä sekä kaventaa väestöryhmien välisiä terveyseroja. (Asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 2008; Hastrup 2010.)

Kuntien väliset erot palveluiden voimavaroissa ja sisällöissä sekä riittämättömät palvelut suosituksiin nähden antoivat aiheen tiukentaa ohjeistusta valtakunnallisesti äitiys- ja lastenneuvolatyössä. Neuvolatyö on keskeinen osa perusterveydenhuollon ennaltaehkäisevää ja terveyttä edistävää toimintaa. Lähtökohtana on koko perheen hyvinvointi, jota pyritään edistämään uuden asetuksen myötä. Painopisteinä ovat terveystarkastukset ja terveystyöneuvonta, erityisen tuen tarpeen tunnistaminen, tuen tarpeen

selvittäminen tarkastuksista pois jäävien osalta sekä perhevalmennus ja kotikäynnit. (Hastrup 2010.)

3.3 Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö Kotkassa

Tässä luvussa perehdymme neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön toteutumiseen Kotkan kaupungissa. Käytämme neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön käsitteeseen viitatessamme myös termiä neuvolan perhetyö selkeyttääksemme luettavuutta.

Kotkassa neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö toteutuu perhetyöntekijän, terveydenhoitajan ja vanhempien välisenä vuoropuheluna ja kumppanuutena. Toiminta-ajatuksena neuvolan perhetyössä on, että perheille tarjotaan varhaista tukea ennaltaehkäisevästi. Neuvolan perhetyö alkaa asiakkaan tarpeista ja tarpeiden kartoituksesta. Varhaisella tuella varmistetaan, että perhe saa riittävän ajoissa ja oikea-aikaisesti tukea perheen omassa ympäristössä. Ajoittain työ on kamppailemista tuen ja kontrollin välillä. Tavoitteena on kuitenkin opettaa vanhemmat riippumattomaksi avusta ja selviytymään itsenäisesti perheen arjessa. Lisäksi pyritään siihen, että perheen voimavarat vahvistuvat arjen haasteissa, perhe-elämän laatu kohenee ja myönteinen elämäntilanne sekä perheen tukiverkosto vahvistuvat. (Heino 2008, 37, 50; Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö 2011; Salo 2009.)

Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön perusteet ovat monimuotoisia. Neuvolan perhetyö on tarkoitettu muun muassa vauvalle ja vanhemmille, joiden välisessä varhaisessa vuorovaikutuksessa on havaittu vaarantumista. Perusteena neuvolan perhetyölle on myös vanhemman vähäiset tai negatiivissävyiset mielikuvat vauvasta ja omasta vanhemmuudesta sekä vauvan tarpeiden tunnistamisessa on havaittu opastuksen tarvetta. Äidillä havaittu väsymys tai lievä masennus, vauvan keskisuus, erityislapsi, kasvatusongelmat ja epävarmuus lapsen hoidossa saattavat olla myös neuvolan perhetyön aloituksen syitä. Hyvin nuori äiti, yksinhuoltajuus ja ylisukupolvinen lastensuojeluasiakkuus saattavat herättää terveydenhoitajassa huolen, jolloin hän ohjaa perheen neuvolan perhetyön pariin. Yli kuuden kuukauden ikäiset uniohjelmaiset lapset kuuluvat myös neuvolan perhetyön asiakkaiksi. Avun tarvetta saattavat aiheuttaa lisäksi äkilliset kriisitilanteet elämässä ja vanhempien kykenemättömyys sopeutua perhe-elämän haasteisiin. (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 35; Salo 2009.)

Neuvolan ennaltaehkäisevään perhetyöhön asiakkaat tulevat pääasiassa terveydenhoitajan ohjaamana. Keskussairaalan synnytysosastolta voidaan ottaa myös yhteyttä tai asiakasperhe ohjautuu itse neuvolan perhetyön pariin. Yhteydenoton jälkeen perhetyöntekijä sopii tapaamisajan perheen kanssa, minkä jälkeen neuvolan perhetyö alkaa alkukartoituksella ja yhdessä perheen kanssa tehtävällä perhetyösuunnitelmalla. Terveydenhoitaja ja perhetyöntekijä käyvät yhdessä läpi suunnitelman, johon on laadittu aina asiakassuhteen tavoitteet ja toimintatavat. Neuvolan perhetyö toteutuu kerran viikossa tehtävillä perhetyöntekijän kotikäynneillä. Kotkassa käynnit ovat kerrallaan noin 2–3 tuntia ja käyntejä on 5–10 sisältäen seurantakäynnin sekä arvion kolmen viikon kuluttua neuvolan perhetyön päättymisestä. Perheiden voimavarojen kohentuessa neuvolan perhetyö päättyy, mutta tarvittaessa perheet ohjataan lisätukitoimien pariin, kuten perheneuvolaan tai sosiaalitoimeen. Tällöin järjestetään verkostopalaveri yhdessä perheen kanssa ja vaihdetaan perhe saattaen toisen avun piiriin. (Salo 2009.)

Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö on ennaltaehkäisevää, voimavaraistavaa ja osallistavaa. Neuvolan perhetyön tulee olla lyhytkestoista, suunnitelmallista ja nopeasti saatavilla. Perheen tarpeiden huomiointi ja luottamuksellisuus ovat lähtökohtia neuvolan perhetyön aloitukselle. Neuvolan perhetyön eduksi voidaan kuvailla sen nopeaa, perheen kotiin saatavaa apua. Perheen kotitilanteissa perhetyöntekijä havainnoi sekä antaa konkreettista ohjausta ja neuvontaa. Neuvolan perhetyötä saadessaan perhe ei leimaudu, sillä neuvolan perhetyö ei kohdistu lastensuojelutarpeessa oleviin perheisiin. Se on maksutonta ja perustuu vapaaehtoisuuteen, mutta perhe voidaan kuitenkin velvoittaa neuvolan perhetyön piiriin tilanteen niin vaatiessa. (Heino 2008, 48, 50; Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö 2011; Salo 2009.)

4 AMMATTINA PERHETYÖNTEKIJÄ

4.1 Monimuotoinen tehtäväkenttä

Perhetyön tehtäväkentässä tapahtuvat muutokset ovat lähtöisin perhekäsitteen sisällön muuttumisesta; perinteinen ydinperhe on laajentunut käsittämään myös monimuotoisia perhesuhteita. Monimuotoisuus asettaa haasteita eri sosiaalialan ammattilaisille, jotka joutuvat omien asenteidensa ja arvojensa kanssa vastakkain yhä useammin suhteessa asiakkaiden arkielämään. Perhetyössä työntekijän omat, asiakkaiden, työnantajan ja työyhteisön erilaiset tarpeet sekä toiveet muokkaavat perhetyöntekijän ammatillisuutta ja tehtäväkenttää. Perhetyötä tehdään yksityisellä alueella, sillä perhetyönteki-

jä työskentelee perheen kotona. Perhetyö on aina interventio perheen elämään ja yksityisyyteen, jolloin työntekijän on erittäin tärkeää kunnioittaa perhettä ja ottaa se jäsenineen huomioon. Kotikäyntityössä työntekijä pääsee lähemmäs perheen arkea, saa ymmärrystä perheen arvoista ja asenteista sekä lapsen maailmasta. Varhaisella tuella varmistetaan, että tuki saavuttaa perheen riittävän aikaisin perheen omassa ympäristössä. (Heino 2008, 48; Nietola 2008, 105; Rönkkö & Rytönen 2010, 283–285.)

Perhetyö on lähellä lasta, äitiä ja isää tehtävää työtä. Työntekijän tehtävä on yrittää vaikuttaa perhesuhteisiin eli suhteeseen vanhemman ja lapsen välillä, mutta myös vanhempien välillä sekä sisarusten välillä. Erilaiset perheet, eri työntekijät, erilainen ilmapiiri ja aika tekevät perheen kohtaamisesta kuitenkin aina erilaisen. Perhe saattaa kokea häpeää, syyllisyyttä ja etenkin perhetyötä aloitettaessa jännittyneisyyttä. Perhetyö saatetaan kokea myös hyödyttömäksi ja perheen asioihin puuttumiseksi. Tällöin työntekijän voimavaraistava työote auttaa rakentamaan alusta alkaen arvostavaa ilmapiiriä. Voimavaraistava työote on määrätietoista tutkimista ja kyselemistä, jossa keskittyy ihmisen ja perheen toiminnan, ajattelun ja arvomaailman myönteisiin sekä perhettä kantaviin asioihin. (Heino 2008, 48; Rönkkö & Rytönen 2010, 166, 188–189.)

Perhetyöntekijä vetää tarvittaessa vertaisryhmiä, joista esimerkkinä perhekoulu. Perhetyöntekijän työhön kuuluu myös lapsen kehityksen, perheen päivärytmin sekä ruokailun konsultointi ja terveystuoni. Työntekijä toimii palveluohjaajana muun muassa erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen perheelle. Tällöin työntekijä auttaa perhettä etsimään palveluja oikeista paikoista ja saattaa perheen oikeiden palvelujen piiriin. Perheiden sosiaalisten verkostojen ollessa vähäisiä työntekijä auttaa myös uusien verkostojen rakentamisessa. Työntekijä voi käyttää työssään apuvälineinä muun muassa erilaisia lomakkeita ja menetelmäkortteja, ja hän avustaa myös tarvittavien etuuksien hakemisessa. (Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö 2011; Salo 2009.)

Terveystuoni on perhetyöntekijän lähin yhteistyökumppani ja työpari. He tekevät perheelle yhteiset suunnitelmat ja tavoitteet sekä käyvät perheen luona kotikäynnillä. Terveystuoni tukee perhetyöntekijää yhteisten keskustelujen ja arviointien myötä. Tiivis yhteistyö lastensuojeluviranomaisten ja neuvolalääkärin kanssa on myös perhetyöntekijälle tärkeää. Perhetyöntekijä voi toimia olosuhteista riippuen yhteistyössä myös muiden tahojen, kuten päivähoiton ja koulun kanssa. (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 35; Salo 2009.)

4.2 Perhetyöntekijän rooli neuvolan ennaltaehkäisevässä perhetyössä

Perhetyöntekijä on perhekohtaisessa kotikäyntityössä aktiivinen kuuntelija sekä emotionaalisen ja tiedollisen tuen tarjoaja. Ensisijaisesti perhetyöntekijän rooli on olla vanhemmuuden tukija ja myönteisen palautteen antaja. Työntekijän tulee tukea ja edistää erityistä tukea tarvitsevien perheiden elämänhallintaa tilanteissa, joissa perhetilanteen selvittely sekä perheen tukeminen edellyttävät kotikäyntejä toistuvasti ja riittävän pitkäkestoisesti. (Heino 2008, 48; Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 35; Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö 2011; Rönkkö & Rytönen 2010, 277–278; Salo 2009.)

Perhetyöntekijän haasteena on löytää vahvuudet, joita jokaisella perheellä on, ja hyödyntää niitä perheiden elämässä. Havainnoinnilla ja keskustelulla on perhetyöntekijän työssä myös keskeinen rooli, sillä perhetyöntekijän tulee eritellä ja arvioida perheen kokonaistilannetta. Työntekijän tulee tunnustella erilaisia mahdollisuuksia edetä perheessä uhkaamatta ja vaarantamatta lapsen turvallisuutta. Ratkaisuja etsitään yhdessä perheen kanssa, ja työntekijä toimii mallin antajana arkielämässä. (Heino 2008, 50; Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 35; Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö 2011; Salo 2009.)

Työntekijä tekee työtä omana itsenään, oman persoonallisuutensa pohjalta. Välttämättömyyksiä perhetyössä on myös taito reflektoida muun muassa työntekijän omaa toimintaa, vuorovaikutussuhteita sekä toiminnasta kumpuavia ajatuksia ja tunteita. Reflektoinnilla tarkoitetaan aktiivista työskentelyä vaativaa prosessia, jossa työntekijä käsittelee sekä peilaa havaintoja, toimintaa, tunteita ja arvoja syvällisesti ajattelemalla tai dialogissa toisten kanssa. Reflektion avulla mahdollistuu myös uuden tiedon ja ymmärryksen luominen. (Nietola 2008, 105; Rönkkö & Rytönen 2010, 283–285.)

Vuorovaikutus on työntekijöiden ja perheiden välistä keskustelua sekä yhteistyön luomista. Vuorovaikutuksessa ihmiset vaikuttavat toisiinsa vastavuoroisesti monella tasolla, tuottavat tietoa ja ilmaisevat itseään. Vuorovaikutus on perhetyön perusta, ja perhetyön tuloksellisuus onkin pitkälti kiinni työntekijän tavasta olla vuorovaikutuksessa perheen kanssa. Keskeinen osa tätä vuorovaikutusta on työntekijän ja asiakkaan kohtaaminen. Kohtaaminen on arkista kanssakäymistä, jossa työntekijä ja asiakas ovat ihmisinä vertaisia. Kuitenkin asiakassuhteen roolit tulee säilyttää: työntekijän rooli on olla auttaja, kasvattaja ja hoitaja. Asiakkaan ei tule joutua kohtaamisessa hoitamaan

tai ohjaamaan työntekijää, eikä työntekijä aseta omaa taakkaansa asiakkaan kannettavaksi. Lisäksi tarvitaan myös rohkeutta asettua vuorovaikutukseen sekä taitoa pysähtyä ja olla läsnä. Työntekijältä edellytetään riittävää ammatillisuutta ja itseluottamusta, sillä eteen tulee tilanteita, joissa kaikkiin kysymyksiin ei ole valmiita vastauksia. (Helminen 2006, 204–205; Mattila 2007, 32–34; Rönkkö & Rytönen 2010, 165; Turunen 2011, 44.)

Keskeisenä työntekijän tehtävänä on luoda avoin ja luottamuksellinen vuorovaikutussuhde perheenjäseniin. Hyviin tuloksiin päästään usein luottamuksellisessa suhteessa ja olemalla lähellä ihmistä. Auttavan ja avoimen suhteen muodostumisessa työntekijän tulee huomioida kuitenkin myös riittävä etäisyys liiallisen lähellä olon sijaan. Luottamuksellisen suhteen syntymisessä merkityksellistä on työntekijän ja perheenjäsenen välinen aito, empaattinen lähestymistapa. Luottamuksellisella suhteella tarkoitetaan myös perhetyön etenemistä yhdessä tehdyn suunnitelman mukaisesti. Niin työntekijä kuin perheen jäsenet etenevät sovitusti ja avoimesti arvioiden perhetyön toteutumista sekä huomioiden mahdolliset korjaamisen tarpeet. (Helminen 2006, 204–205; Heino 2008, 48; Rönkkö & Rytönen 2010, 165.)

Perhetyötä tehdään pohjaten eettisiin ohjeisiin ja periaatteisiin, joissa korostetaan ihmiselämän arvokkuuden ja ihmisarvon kunnioittamista sekä jokaisen ihmisen oikeutta saada tukea hyvinvointinsa lisäämiseen tai sen palauttamiseen. Perhetyössä käsitellään asioita, jotka liittyvät perheen itsemääräämisoikeuteen, yksityisyyden suojaan ja tasa-arvoiseen kohteluun. Työskennellessään perhetyöntekijä joutuu arvioimaan työtään, työskentelyään ja suhtautumistaan monesta eri näkökulmasta. Tällaisia arvioimista edellyttäviä tilanteita voivat olla esimerkiksi ristiriidat perheenjäsenten keskinäisissä eduissa, eri ammattiryhmien ristiriitaiset näkemykset ja eettistä työskentelyä vaikeuttavat työskentelyolot. Arvioinnin kohteena voi olla myös perheen tilanteen vakavuus ja se, missä määrin perhe tarvitsee tukea. Yhteydenotto lastensuojeluviranomaisiin tai ohjaus mielenterveys- ja päihdehoidon ammattilaisille on toisinaan tarpeen. Laadun ja ihmisarvoisen kohtelun turvaamiseksi on säädetty lakeja, asetuksia sekä lisäksi erilaisia välineitä avuksi eettisten kysymysten pohdintaan. Yksi sosiaalialan työtä ohjaava väline on Talentia ry:n ammattieettisen lautakunnan laatimat eettiset ohjeet, joiden avulla pyritään turvaamaan asiakkaan itsemääräämisoikeus, osallistumisoikeus, oikeus tulla kohdatuksi kokonaisvaltaisesti ja oikeus yksityisyyteen. (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 35; Rönkkö & Rytönen 2010, 47, 49.)

5 PIENI LAPSI JA NEUVOLAN ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHETYÖ

5.1 Ensiaskeleista eriytyneisiin liikkeisiin

Vauvaiäkä käsittää ajan lapsen syntymästä ensimmäiseen ikävuoteen asti. Toista ja kolmatta ikävuotta kutsutaan käsitteellä varhainen leikki-ikä. Ensimmäisen vuoden aikana lapsen fyysinen kehitys on nopeaa ja muun kehityksen kanssa ne luovat perustan myöhemmin opittaville tiedoille sekä taidoille. Lapsen fyysinen kasvu on jatkuvaa ja sitä säätelevät sekä perintötekijät että elinympäristö. Elinympäristöön lukeutuvat muun muassa ravinto ja virikkeet. Ensimmäisen 1 ½ -vuoden aikana lapsen aivot kasvavat nopeimmin, mutta saattavat jäädä kehittymättä iän mukaisesti, mikäli oikeat kehitysolosuhteet puuttuvat. Alle kolmevuotiailla aivojen muovautuvuus ja alttius omak-sua uusia asioita on poikkeuksellisen suurta. Vauvaiässä aivojen ensisijainen tehtävä on ruumiin järjestelmien sisäinen säätely. Vastasyntyneelle lapselle on lisäksi kehitty-nyt perustietoisuus aistikokemuksiin reagoimiseksi sekä perusrefleksit muun muassa maidon imemiseen ja tapoihin herättää äidin huomio. (Dunderfelt 2011, 63; Gerhardt 2007, 31, 45–46; Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2008, 120; Nurmi, Aho-nen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 18.)

Perustoiminnot, kuten nukkuminen, ruokailu, ulkoilu ja puhtaus kattavat suuren osan pienen lapsen päivästä sekä rytmittävät sitä. Lapsiperheessä onkin tärkeää löytää säännöllinen vuorokausirytmä, jotta perhe jaksaa ja voi hyvin. Vanhemman on opitta-va tuntemaan lapsensa ja löytämään hänen rytmensä, sillä lapsi tarvitsee vuorokauden rytmittämiseen sekä tunne- ja vireystilojen säätelyyn aina aikuista. Lisäksi rutiinit tuovat turvallisuuden tunnetta lapselle. Kasvamisen sekä fyysisen ja psyykkisen tasa-painon turvaamiseksi lapsi tarvitsee riittävästi lepoa ja unta. Vastasyntyneet lapset nukkuvat suurimman osan ajastaan, mutta lapsen kasvaessa valveillaolojaksot pitene-vät. Lapselle perustoiminnot ovat aina oppimista, uuden oivaltamista ja erilaisissa tai-doissa harjaantumista, eivätkä vain toistuvaa rutiinia. (Bohlin 2006, 98; Dunderfelt 2011, 63; Karling ym. 2008, 214, 217; Silvén 2010, 53.)

Motorisella kehityksellä tarkoitetaan liikkeiden kehitystä, ja sen edellytyksenä on ai-vojen kypsyminen sekä siihen liittyvä hermoverkkojen järjestäytyminen. Motoristen tai-tojen kehitykseen vaikuttavat lihaksiston, luuston ja keskushermoston kehitys. Siihen, millaisia motorisia taitoja kukin lopulta hallitsee, on vaikutusta myös ympäristön vi-rikkeillä, yksilön persoonallisuudella ja motivaatiolla. Motoriikan kehitys on yksilöl-

listä ja kehittyminen vaatii liikkeisiin tarvittavien osa-alueiden kypsymistä. Kehitys etenee kokonaisvaltaisista liikkeistä kohti eriytyneitä liikkeitä. Lihasten säätely alkaa päänkannattajalihasten hallinnan oppimisesta ja etenee vartalon ja käsien hallinnasta kohti jalkojen lihasten hallintaa. Lihasten säätelylle on ominaista myös sen kehittyminen vartalon keskeltä sen äärialueille. Ensimmäisen ikävuoden aikana kehon ja raajojen liikkeiden hallinta kehittyy nopeammin kuin myöhempinä ikäkausina. (Dunderfelt 2011, 63; Karling ym. 2008, 123; König 2007, 13–14; Nurmi ym. 2006, 26–27; Sivén 2010, 57.)

Lapsella on luontainen halu liikkua ja hän harjoittaa omatoimisesti motoriikkaansa jo pienestä pitäen. Vastasyntyneellä on synnynnäisiä, automatisoituneita liikkeitä eli refleksejä ja kehitysheijasteita. Hän reagoi ympäristöön passiivisesti näiden refleksien ja heijasteiden avulla, mutta aistii ympäristöään myös monella eri tavalla reagoiden siihen aktiivisesti. Ensimmäisellä neljän (0–4 kk) kuukauden aikana lapselle kehittyvät tarttumiseen liittyvät toiminnot. Samanaikaisesti kokonaismotoriikka näkyy pään kääntämisenä ja vatsalta selälleen ja takaisin kierähtämisenä. Toisella vuosikolmanneksella (5–8 kk) lapsi opettelee esineiden tavoittelua ja käsittelyä, harjoittelee istumista sekä liikkumista ryömimällä ja konttaamalla. Viimeisellä vuosikolmanneksella (9–12 kk) tarttumisote kehittyy ja lapsi poimii pieniä esineitä sormillaan kämmenotteen sijaan. Tällöin lapsi nousee myös pystyyn ja alkaa liikkua tuen avulla. Keskimäärin vuoden iässä lapsi opettelee riisumaan vaatteitaan ja kävelee ensimmäiset 10–15 askeltaan ilman tukea. (Karling ym. 2008, 123–128; König 2007, 13; Nurmi ym. 2006, 26–27.)

Toisen ikävuoden alkaessa kehitysheijasteet ovat väistyneet ja lapsi kehittää mutkikkaampia, opittuja ja tahdonalaisia liikkeitä. Kehitysheijasteiden poisjääminen mahdollistaa lapsen motoristen taitojen oppimisen. Lapsen leikkiessä hänen motoriset taitonsa harjaantuvat itsestään, mutta hän toistaa ja harjoittelee taitoja myös tarkoituksellisesti. Kaksivuotiaana lapsi pukee päälle osan vaatteistaan, kävelee portaissa tasa-askelin ja potkaisee palloa. Kolmevuotias osaa pukeutuessaan laittaa napit itse kiinni, ajaa kolmipyöräisellä polkupyöräisellä, hyppii molemmilla jaloilla sekä kävelee portaat vuoroaskelin. Kaksivuotiaasta eteenpäin liikkumisen perustaitojen harjoittelu on vahvimillaan, jolloin lihasten käytön monipuolinen oppiminen tapahtuu arkipäivän askareissa. Tällöin on tärkeää, että läheisverkosto kannustaa ja motivoi lasta harjoittelemaan sekä epäonnistuessa yrittämään uudelleen. (Karling ym. 2008, 120, 128–129.)

5.2 Alkuhavainnoista aktiiviseen kommunikointiin

Lapsen psyykkinen kehitys on monivaiheinen ja kokonaisvaltainen kasvuprosessi, jonka etenemiseen vaikuttaa lapsen ja häntä hoitavan aikuisen välinen vuorovaikutus sekä emotionaaliset kokemukset. Tärkeä osuus lapsen psyykkiselle kehitykselle on myös geneettisillä ja biologisilla tekijöillä, jotka ovat vuorovaikutuksessa keskenään sekä riippuvaisia toisistaan. Lapsen psyykkinen kehitys on tapahtumana kokonaisvaltainen, eikä kehityksen vaiheita tai piirteitä voida tarkastella irrallaan toisista, vaan yhtäaikaisina ne ovat aina seurausta jostakin tai edellytyksenä jollekin. Kognitiivisuus pitää sisällään havaitsemisen, ajattelun, kielen ja muistin kehityksen sekä oppimisen. Kognitiivinen kehitys tarkoittaaakin ihmisen tiedon käsittelyä ja sen kehitystä. Kognitiivisten toimintojen kehittymiselle on erittäin tärkeää jo vauvaiästä lähtien kehittyminen kokonaisvaltaisena yksilönä turvallisessa, hyväksyvässä ja motivoivassa ympäristössä. Tällöin aikuisen toiminnan ja käyttäytymisen tavat ovat ratkaisevassa roolissa kognitiivisten toimintojen kehittämisessä. (Karling 2008, 134, 140; Keltikangas-Järvinen 2010, 161; Nurmi ym. 2006, 20; Sinkkonen 1999, 15.)

Ensimmäinen ikävuosi on lapsen kognitiivisessa kehityksessä havaintojärjestelmän rakentamista. Jo vastasyntyneellä on paljon valmiuksia aistia ja havainnoida. Lapsi onkin alusta asti hyvin aktiivinen ja kiinnostunut ulkomaailmasta. Lapsi hakee katsekontaktia ja osaa heti syntymästään olla vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Hän pyrkii kiinnittämään katseensa värikkäisiin tai liikkuviin esineisiin ja vastaa hymyllä toisen hymyyn. Lapsi erottaa puheääniteitä ja reagoi ihmisääniin tunnistuen jo varhain äidin äänen. Hän ilmaisee tuntemuksiaan itkemällä, huutamalla ja hymyilemällä. Vastasyntyneellä keho on fyysisesti avuton, mutta lapsen aivot ovat kuitenkin jo hyvin kehittyneet havaitsemaan. Lapsi ei ole ainoastaan viritetty erottelemaan ääntä, muotoa ja liikettä, vaan hänellä on myös valmius oppia, aistia, tuntea ja muistaa syntymästään asti. Perusturvallisuuden tunne, joka on lähtöisin lapsen luottamuksesta häntä hoitavaan aikuiseen, luo hyvän pohjan ympäristön tutkimiselle ja oppimiselle. (Bohlin 2006, 98; Dunderfelt 2011, 63; Nurmi ym. 2006, 19, 99; Silvén 2010, 52–54.)

Jean Piaget loi 1900-luvun alussa kognitiivisen teorian lapsen ajattelun kehityksestä. Hän toi esille, että lapsi ajattelee eri tavoin kuin aikuinen. Piaget korosti myös lapsen ajattelun muotoutuvan kokemusten ja ympäristöstä saatujen virikkeiden pohjalta. Kognitiiviseen kehitykseen vaikuttaa nykykäsityksen mukaan myös lapsen sosiaali-

sessä oppimisympäristössä kokema kasvatus ja kulttuuri. Lapsen ajattelun kehityksen ajatellaan myös etenevän vaihtelevasti lapsen omien vahvuuksien mukaan. Piaget'n teorian mukaan kognitiivisessa kehityksessä on neljä toisistaan eroavaa vaihetta, jotka ovat sensomotorinen kausi, esioperationaalinen kausi, konkreettisten operaatioiden kausi ja muodollisten operaatioiden kausi. Aiemmasta kehitysvaiheesta uudelle vaiheelle eteneminen mahdollistuu sitten, kun edellisen vaiheen toiminnot ovat sisäistetty. (Karling 2008, 138–139; Nurmi ym. 2006, 19.)

Sensomotorinen kausi ajoittuu 0–2-vuotiaisiin. Refleksien avulla lapsi sopeutuu uuteen maailmaan ja vastasyntyneellä elämä rajoittuu niiden käyttöön. Lapsen oppiessa vähitellen itse ohjaamaan toimintaansa, reflektiset toiminnot menettävät merkitystään. Sensomotorisella kaudella lapsi alkaa muodostaa skeemoja eli sisäisiä malleja aistien ja motoriikan yhteistyöllä. Esioperationallisella kaudella, 2–7-vuotiaalla, ajattelu alkaa varsinaisesti lapsen oppiessa ilmaisemaan itseään kielellisesti. Tällöin vuorovaikutus ja toiminnan sisäistäminen helpottuvat. Tyypillistä on lapsen itsekseen puhuminen ja tekemisen selostaminen. Kauden alussa lapsen ajattelu on usein vielä itsekkeistä ja lapsi näkee asiat omasta näkökulmastaan. Ajatusten perustelu ja looginen ajattelu eivät vielä onnistu kauden alussa, eikä lapsi osaa asettua toisen asemaan. Esioperationaalisella kaudella lapsen ajattelulle on ominaista, että lapsi kuvittelee elottomien esineiden myös elävän ja ajattelevan. (Karling 2008, 138–139; Nurmi ym. 2006, 19–20.)

Lapsi jäsentää havaintojaan, tutustuu ympäristöönsä, hankkii ja saa tietoja kielen avulla. Kielitaito onkin lapselle monesta syystä merkityksellinen. Ennen kuin lapsi kykenee tuottamaan sanoja ja kieltä, hän ymmärtää niitä. Lapsi ymmärtää kieltä jo ensimmäisen ikävuoden loppupuolella, jonka jälkeen hän viestii itse kommunikatiivisilla eleillä. Tuottaakseen sanoja lapsen on ymmärrettävä sanan merkitys ja opittava ääntäminen sekä kyettävä käyttämään sanaa kommunikaation välineenä. Lapsen oppiessa käyttämään sanoja hänen aikomuksensa ja toiveensa tulevat helpommin ymmärrettäviksi aikuiselle. Kieli toimii käyttäytymisen säätelijänä sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen, ajatusten, mielikuvituksen ja tunteiden viestintävälineenä. (Karling 2008, 135; Lyytinen & Lyytinen 2006, 92, 94–95.)

Puolen vuoden iässä lapsi alkaa jokellella, jolloin hän äänitelee tavusarjoja. Lapsi yrittää tulkita aikuisen puheen sanomaa äänensävyistä ja kommunikoida aktiivisesti. En-

simmäisen ikävuoden loppupuolella lapsi oppii ymmärtämään sanojen merkityksiä, tunnistaa aikuisen käyttämiä sanontoja sekä lapsi ilahduttaa aikuista ensimmäisillä sanoilla. Vuoden iässä lapsi alkaa tunnistaa useita sanoja ja päivittäisiä tapahtumia kuvaavia ilmaisuja. Aikuisen tärkeänä tehtävänä on olla motivoiva ja toistaa lapselle samoja, yksinkertaisia sanoja. Kahta vuotta kohti mentäessä lapsi laajentaa nopeasti ymmärrystään puhuttuun kieleen, vaikka puheen tuottaminen kehittyikin hitaammin jäljittelyn ja kuullun puheen soveltamisen vuoksi. (Dunderfelt 2011, 68; Kontu 2006, 110; Karling ym. 2008, 135–136; König 2007, 35; Silvén 2010, 60–61.)

Kahden ensimmäisen elinvuotensa aikana lapsi kartuttaa sisäisiä mielikuviaan ja harjoittelee niiden käsittelyä. Ensimmäisen ikävuoden loppupuolella tapahtuu eräänlainen pyrähdys kielen kehityksessä, jolloin lapsen sanavarasto karttuu jopa viidelläkymmenellä sanalla kuukaudessa. Kaksivuotias lapsi käyttää yli kahtasataa sanaa ja omaksuu esineitä sekä tapahtumia kuvaavia sanoja. Tämän jälkeen hän alkaa yhdistellä sanoja lauseiksi. Toisen ikävuoden loppuun mennessä lapsi oppii käyttämään ja ymmärtämään päivittäisiin rutiineihin liittyvien sanojen lisäksi ympäristöön liittyvää sanastoa. Lapsen ymmärrettyä sanan merkitsevän jotakin, hän haluaa tietää esineiden nimiä ja näin alkaa ensimmäinen kyselykausi. Kolmivuotiaan lapsen lauseet ovat jo monimutkaisempia ja niissä esiintyy aikamuotoja, verbien taivuttamista sekä apuverbejä. Kolmivuotias alkaa ymmärtää myös kielen sosiaalisen luonteen. Kolme vuotta täyttäneet saattavat oppia jopa yli kymmenen uutta sanaa päivässä ja päivät alkavat olla tutkimusmatkoja kielen maailmaan. (Dunderfelt 2011, 69; Eriksson 2006, 105; Karling ym. 2008, 135–137; König 2007, 38, 40.)

Lapsi on luonnostaan utelias ja innokas oppimaan uutta. Jo ensimmäisistä päiväistään lähtien hänellä on valmius oppia kokemuksistaan. Lapsen oppiminen ja kehittyminen ovat tiiviissä yhteydessä toisiinsa. Lapsi oppii ja kehittyy nähdessään, kuullessaan, haistaessaan, tuntiessaan ja kokiessaan erilaisia asioita. Vuorovaikutus ja kokemusten pohtiminen muiden ihmisten kanssa auttaa lasta sisäistämään ja syventämään kokemuksiaan. Lapsen oppimista kuvaa muun muassa valmius reagoida toisiinsa yhteydessä oleviin asioihin, mallin mukaan jäljittely ja tietoinen asioiden välisten yhteyksien hahmottaminen. (Karling ym. 2008, 197; Nurmi ym. 2006, 24.)

Muisti, joka syntyy oppimisen tuloksena, koostuu useista kognitiivisista osatekijöistä sekä on mukana lähes kaikessa älyllisessä ja sosiaalisessa käyttäytymisessä. Lisäksi

muistitoiminnoilla on kiinteä yhteys muuhun kehitykseen. Lapsi omaksuu ensimmäisten elinvuosien aikana erilaisia kategorioita. Hän oppii tunnistamaan ihmisiä, eläimiä, vaatteita, esineitä ja niiden ominaisuuksia. Kohdatessaan näitä asioita ja esineitä eri yhteyksissä lapselle muodostuu uusia miellelyhtymiä, jotka auttavat tapahtumien jäsentämisessä ja mieleen painamisessa. Alle vuoden ikäisen lapsen on todettu erottavan kahdesta eri ärsykkeestä hänelle tutun ja täysin vieraan toisistaan, jolloin hän suosii uutta ärsykettä tutun kustannuksella. Tämä osoittaa, että lapsi pystyy jo varhain painamaan mieleensä ja säilyttämään kuvan muistissaan sekä palautusvaiheessa tunnistamaan ja erottamaan aiemmin nähdyn ja uuden kuvan toisistaan. (Lyytinen & Lyytinen 2006, 100–101; Nurmi ym. 2006, 49.)

Ensimmäisen ikävuoden aikana lapsi elää lähes täysin paikallismuistinsa varassa, jonka avulla hän kokee tuttuuden tuntemuksia esimerkiksi hoitavan aikuisen nähdessään. Toisen vuoden aikana lapselle alkaa muotoutua rytminen muisti, jolloin lapsen kaikki tekeminen on jo opittujen sanojen ja toimintojen toistoa. Samanaikaisesti paikallismuisti laajenee ja muistin kolmas muoto alkaa muodostua. Toisesta ikävuodesta lähtien alkaa muodostua myös lyhytkestoisia mielikuvia, jotka mahdollistavat muun muassa tulevien tapahtumien ennakoimisen ja aiempien kokemusten mieleen palauttamisen. Kolmivuotiaalla muistikuvat alkavat olla pidempikestoisia, esiintyvät useammin ja liittyvät yhä enemmän muistin kokonaisuuteen. Tällöin lapsi oppii myös säilyttämään muistissaan kielen avulla välitetyn tiedon, kuten opetuksen ja kehotuksen. (König 2007; 55–56.)

5.3 Lapsi tunteiden ja sosiaalisuuden maailmassa

Lapsen sosiaalinen kehitys alkaa jo varhain, vaikka lapsella ei olisi juurikaan kokemusta sosiaalisista suhteista. Sosiaalinen kehitys, minäkäsitys ja tunne-elämän kehitys kulkevat tiiviisti yhdessä. Lapsen sosiaalinen kehitys tapahtuu suhteessa hänen ympäristöönsä, jolloin hänelle alkaa vähitellen muodostua kuva itsestä sekä siitä, millainen hänen tulisi olla muiden joukossa ollakseen hyväksytty. Sosiaaliset perustaidot opitaan jo lapsuudessa sosiaalisen kehityksen jatkuessa kuitenkin läpi elämän. Myöhempiin ihmissuhteisiin ja vuorovaikutustaitojen kehittymiseen vaikuttavat lapsen ja aikuisen ensimmäinen luottamussuhde. Aikuisen asettamien sääntöjen ja rajojen johdonmukaisuudella lapsi oppii käyttäytymistaitoja sekä tekojensa seurauksia. Säännöt ja rajat

luovat lapselle myös turvallisuuden tunnetta. (Huhtanen 2005, 9–10; Karling ym. 2008, 166; Keltikangas-Järvinen 2010, 121, 153.)

Lapsi on luonnostaan kiinnostunut ympärillä olevista samanikäisistä lapsista ja viritynyt sosiaaliseen maailmaan. Hän hakee aktiivisesti vuorovaikutusta ottaen kontaktia hymyillen ja äännellen viimeistään puolen vuoden iässä. Puoli vuotta täytettyään lapsi alkaa vierastaa uusia ihmisiä ja ikävöidä vanhempiaan. Vuorovaikutus on aluksi yhteisen mielenkiinnon jakamista, ihmettelyä ja toisten jäljittelyä. Aktiivinen ympäristön tutkiminen alkaa noin vuoden iässä kävelemään oppimisen jälkeen. Varhaisleikkikäisen vuorovaikutus saattaa olla kömpelöä, jolloin lapsi tarvitsee paljon aikuisen ohjausta toisten huomioonottamisessa ja uusien toverisuhteiden luomisessa. Kaksivuotias ilmaisee jo jonkin verran toiveitaan puheen avulla ja on erittäin kiinnostunut olemaan mukana aikuisten tekemisissä. Kolmen vuoden iässä lapsi saattaa kokeilla voimakkaasti rajojaan. Hän opettelee myös arkipäiväisissä ja sosiaalisissa tilanteissa toimimista. Tässä vaiheessa lapsi on myös kiinnostunut leikkikavereista ja opettelee leikkimisen taitoja. Leikin kehittyminen sujuvammaksi edellyttää sosiaalisten perustaitojen oppimista. Sosiaalisuutta ja vuorovaikutteisuutta lapsi harjoittelee mielikuvitusleikkien avulla sekä osallistumisen ja kuulluksi tulemisen kautta. (Huhtanen 2005, 10, 18; Karling ym. 2008, 167, 169–170.)

Tunteiden ilmaisu on pääasiassa synnynnäistä, mutta osin myös opittua. Varhaislapsuudessa tunteiden kehitys kulkee prosessinomaisesti tunteiden molemminpuolisesta säätelystä kohti itsesäätelyä. Lapsen aiemmat kokemukset vaikuttavat myöhemmin hänen tapaansa havainnoida sekä tulkita ympäristöä ja käsitellä ajatuksia sekä tunteita. Jo pieni lapsi osaa tulkita toisen ihmisen tunnetiloja perustuen lapsen omien tunnetilojen tunnistamiseen. Lapsi pyrkii myös vastaamaan tunneilmaisuihin takaisin. Perusvalmius kokea kaikenlaisia tunteita vahvistuu lapsen jakaessa tunteet yhdessä toisen kanssa. Lapsi pystyy kokemaan kaikki ne tunteet ja tunteiden voimat, joita aikuinen kokee yhdessä hänen kanssaan jaetussa tunneilmapiirissä. Tunteiden käsittelyssä pieni lapsi tukeutuu aikuiseen vähentääkseen epämukavia tunteita ja sen myötä hän käsittää maailmasta yhä enemmän. Lapsi kokee erilaisia kokonaisvaltaisia tunteita, kuten ahdistusta, tyytyväisyyttä, epämukavuutta ja mukavuutta. Hänellä itsellään on kuitenkin vain vähäiset edellytykset tunteiden käsittelyyn. Ennen puheen kehitystä lapsi näyttää tunteensa ja toiveensa pelkästään äännelemällä ja kehon kielellä. (Gerhardt 2007, 31; Karling ym. 2008, 100; Mäkelä 2006, 26, 28; Nurmi ym. 2006, 29; Silvén 2010, 54.)

Kaksivuotiaasta eteenpäin lapselle kehittyy itseluottamus omaan säätelykykyyn, tunteisiin ja tunteiden tunnistamiseen. Varhaisleikki-ikäinen oppii omien ja toisten ihmisten tunteiden luokitteluun sekä ymmärtää yhdenmukaisuuden eri ihmisten tunteiden välillä. Varhaisleikki-ikässä lapsi pystyy kertomaan tulevista tunteista tai jo kokemistaan tunteista. Riittävän hyvä vuorovaikutus lapsen ja aikuisen välillä on nykytiedon mukaan erityisen tärkeää lapsen tunne-elämän suotuisalle kehitykselle. (Karling ym. 2008, 100.)

5.4 Varhainen vuorovaikutus ja kiintymyssuhde

Vuorovaikutus merkitsee yhdessäoloa ja se tapahtuu ihmisten välisissä kommunikaatiosuhteissa. Jokaisen lapsen ja häntä hoitavan aikuisen välinen vuorovaikutussuhde on yksilöllinen. Lapsi alkaa kiinnostua vuorovaikutuksesta, mikäli hänen perustarpeensa tyydytetään ja hänen tarpeisiin vastataan hyvissä ajoin. Vuorovaikutus perustuu aluksi kosketus- ja näköhavaintoihin erityisesti lapsen ja aikuisen välisissä hoivatilanteissa. Toistuvilla vauvaiässä saaduilla vuorovaikutuskokemuksilla on vaikutuksia myös aivojen kehitykseen ja aivojen toimintarakenteiden muovaamiseen. Lapsen itseilmaisu kehittyy toisen ihmisen mukautuessa lapsen huomion kohteeseen ja tunnetiloihin. Lapsi oppii tekemään yhdessäolon hetkinä myös aloitteita, ottamaan sujuvasti vuoroja sekä sovittamaan tunneilmaisunsa toisen tunnetiloihin. (Karling ym. 2008, 99–100; Kontu 2005, 109–110; Siltala 2003, 16.)

Varhaiset vuorovaikutustilanteet pienen lapsen ja häntä hoitavan aikuisen välillä keskittyvät hoitotoimien ympärille, jolloin etusijalla on kosketus- ja näköhavaintoon perustuva vuorovaikutus. Pieni lapsi pyrkii syntymästään asti olemaan vuorovaikutuksessa häntä hoitavien aikuisten kanssa. Vuorovaikutustilanteessa lapsi on aktiivisesti mukana koko persoonallaan, aisteillaan, tunteillaan, hermojärjestelmällään ja jopa lihaksillaan. Itku eri sisältöineen on pienen lapsen tyyppinen ilmaisukeino, jolla hän ilmaisee tunne- ja tarvetilojaan. Aikuisen oikeanlainen reagointi itkuun mahdollistaa lapsen kokemuksen aktiivisena toimijana ja osana ympäristöä. Jo erittäin varhaisissa vuorovaikutustilanteissa ovat havaittavissa kehittyneen keskustelun peruselementit, vuorottelu ja jatkuvuus. Lapsen kanssa keskustellessa aikuinen jättää omien puheenvuorojensa väliin taukoja lapsen vastausta varten tarkkaillakseen lapsen käyttäytymistä. Vuorovaikutustilanteissa vaihtelevat niin ilon ja onnen kuin avuttomuuden ja epä-

toivonkin hetket. Varhaiset vuorovaikutustilanteet ovat tyypillisesti myös hyvin kokonaisvaltaisia. (Kontu 2005, 110; Launonen 2007, 23, 27; Nurmi ym. 2006, 29.)

Psykiatri John Bowlby (1969; 1979) on luonut kiintymyssuhdeteorian, joka syntyy lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana ja kehittyy kolmeen ikävuoteen asti. Kiintymyssuhdeteorialla tarkoitetaan lapsen ja aikuisen tiivistä, vastavuoroista ja emotionaalista ihmissuhdetta, joka rakentuu lapsen kiinnittymisestä vanhempaan ja vanhemman kiintymisestä lapseen. Kyseessä on kaksi erillistä vastavuoroisesti toisiinsa vaikuttavaa prosessia, joissa lapsi kiintyy hoitajaansa elossa pysymisen, turvan ja ravinnon saannin toivossa. Myöhemmin psyykkisiin ja fyysisiin tarpeisiin vastaaminen aikuisen herkällä sekä luotettavalla tavalla lisäävät lapsen kiinnittymistä aikuiseen. Aikuisella kiintymisen lapseen näkyä ja toteutua hänen hoivaamisena ja suojeluna. Vauvaikäisen on löydettävä kiintymyssuhde aikuiseen, jotta hän kykenee elämään ja kehittymään kokonaisvaltaisesti. Kiintymyssuhteen luomisen edellytyksenä on, että lapsi tuntee itsensä turvalliseksi ja hoidetuksi. (Korhonen & Sukula 2004, 17; Keltikangas-Järvinen 2010, 154, 156; Nurmi ym. 2006; 29–30; Saarnio 2004, 244.)

Ensimmäisen vuoden aikana lapsi kiinnittyy ainoastaan niihin ihmisiin, jotka ovat riittävän paljon ajallisesti läsnä hänen elämässään. Aikuisen fyysisen läsnäolon lisäksi kiintymyssuhteen muodostuminen vaatii aikuisen tarjoamaa riittävää varhaista vuorovaikutusta. Kiintymyssuhteen vaikutukset lapsen elämään ovat kauaskantoisia. Turvallinen kiintymys luo pohjan lapsen myöhemmille ihmissuhteille, rakentaa vauvan itseluottamusta ja lisää stressinsietokykyä. Lisäksi turvallinen kiintymys tukee lapsen emotionaalista kehittymistä, oppimista ja uskallusta tutkia ympäristöä. Mikäli lapsen turvallisuuden ja hoivan tarpeisiin ei vastata, hänelle saattaa kehittyä ongelmia muun muassa ihmissuhteissa, tunne-elämässä, käyttäytymisen kontrollissa ja kognitiivisessa kehityksessä. Lisäksi motoriikka ja oman kehon tuntemus saattavat vaurioitua. (Korhonen & Sukula 2004, 18; Keltikangas-Järvinen 2010, 156; Saarnio 2004, 246; Salo 2006; 45–46.)

5.5 Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö tukena arjessa

Lapsi tarvitsee aikuisen välittämistä ja läsnäoloa sekä rohkaisua ja tukea juuri silloin, kun on sitä vailla. Erilaiset syyt, kuten epävarmuus ja tiedonpuute lapsen kasvatukseen liittyvissä asioissa tai päihteisiin liittyvät ongelmat saattavat johtaa puutteelliseen vanhemmuuteen. Seurauksena saattaa olla, että vanhempi vähättelee tai liioittelee lä-

heisyyden merkitystä ja lapsen tarpeita tai tunteita tulkitaan väärin. Puutteellisuudet vanhemmuudessa saattavat aiheuttaa sen, että lapsi on peloissaan tai hämmentyy vanhemman epäjohtonmukaisesta toiminnasta. Kaikki perheen sisäiset tekijät ja niihin liittyvät riskit tai suojaavat tekijät ovat lapsen kannalta kaikkein tärkeimmät, sillä ne vaikuttavat lapsen kehitykseen välittömästi. Lapsen kehitystä turvaamaan perheille on olemassa mahdollisuus ulkopuoliseen tukeen, josta esimerkkinä neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö. Työ sisältää niin vuorovaikutuksen ohjaamista ja hoitamista kuin arjen kaaoksen järjestämistä. Keskeistä on antaa vanhemmille tietoa lapsesta ja lapsen kehityksen eri vaiheista yhdessä tekemisen sekä työntekijän oman mallina toimimisen kautta. (Kalland 2004, 120; Kouvo & Silvén 2010, 121; Kuosmanen 2009, 14; Mattila 2007, 55; Sjöberg 2009, 31.)

Varhainen vuorovaikutuksen vaarantuminen lapsen ja vanhemman välillä saattaa olla peruste ulkopuolisen tuen saamiselle. Tällöin työntekijä pysähtyy kotona tapahtuvien vuorovaikutustilanteiden äärelle yhdessä vanhempien kanssa. Tyypillinen tilanne vuorovaikutuksen tutkimiseen ja lapsen seuraamiseen on leikki- tai vaipanvaihtohetki. Työntekijä kertoo havaintoja ja käy niitä tapahtumahetkellä läpi yhdessä vanhempien kanssa. Samanaikaisesti vanhemmat voivat pohtia ja tunnustella ajatuksiaan, tunteitaan sekä toimintaansa ja oppia itsestään sekä lapsestaan. Vuorovaikutustilanteesta keskustellaan myös jälkikäteen, jolloin vanhemmat voivat tuoda esiin uusia havaintojaan lapsestaan. Rohkaisun ja innostamisen avulla yhteisissä hetkissä vanhemmat oppivat lisää leikkimisestä ja kontaktin saamisesta lapseen. Molempien vanhempien ollessa paikalla heille syntyy yhdessäolon ja yhteenkuuluvuuden kokemuksia perheenä sekä myös lapsi kokee tullessa huomioiduksi ja innostuu vuorovaikutukseen. Toimivan yhteyden rakentaminen lapsen ja vanhemman välillä vaatii toisinaan työntekijän aktiivista otetta, kädestä pitäen ohjausta sekä useita leikkihetkiä. Yhdessä opettelun kautta saadaan myös lisää varmuutta vanhemmuuteen ja yhteisiin hetkiin lapsen kanssa. (Hellstén 2009, 60–61.)

Toisinaan vanhempien on vaikeaa tunnistaa lapsen tarpeita ja tunteita. Yhdessä jaetut kokemukset auttavat vanhempaa tunnistamaan omia tunteitaan ja erottamaan ne lapsen tunteista sekä tarpeista. Lapsen tarpeiden tunnistamiseen tarvitaan työntekijältä taitoa saada vanhemmat itse pohtimaan mihin lapsi toiminnallaan pyrkii ja mitä lapsi yrittää viestiä. Lapsen tullessa nähdyksi, kuulluksi ja kosketetuksi lapsi oppii luottamaan siihen, että hänestä pidetään huolta ja hänen viestinsä kuullaan. Perhetyöllä pyri-

tään turvaamaan myös vahvaa kiintymyssuhdetta lapsen ja vanhemman välillä. Kiintymyssuhdetta vahvistaa aito kiinnostus lasta kohtaan, ajan antaminen, ilon jakaminen, eläytyminen, turvan ja toivon tuominen, empaattinen läsnäolo, tarkkaavaisuus ja huolenpito. (Hellstén 2009, 66; Sjöberg 2009, 26.)

Perhetyön tapaamiset koostuvat vanhempien elämänhistorian tutkimisesta, lapsen ja vanhempien yhteisistä vuorovaikutushetkistä sekä vanhemmuuteen liittyvien kokemusten, mielikuvien ja tunteiden jakamisesta. Kyseessä on aktiivinen prosessi, jota työntekijä pitää liikkeessä. Työntekijän yhtenä tavoitteena on saada vanhemmat pohtimaan vanhemmuuteen ja lapsen kehitysvaiheisiin liittyviä asioita. Työntekijä tekee tilaa lapsen tarpeille sekä rakentaa yhteyttä vanhemman ja lapsen välille. Yhteistyöprosessi elää suurelta osin hetkessä, mutta ajoittain menneiden muistelu ja tulevaisuuden hahmottelu tuovat uutta näkökulmaa perheen tilanteeseen. Perhetyö onkin aika lopettaa, kun työntekijä voi luottaa siihen, että lapsen ja vanhempien välille on syntynyt aito kiintymys, kiinnostus, uskallus ja halu olla yhdessä sekä kuulla toinen toisistaan. Tällöin työntekijä on tehnyt itsensä tarpeettomaksi. (Hellstén 2009, 52; Sjöberg 2009, 37.)

6 TUTKIMUKSEN KULKU

6.1 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää vanhempien kokemuksia perheessä toteutetusta neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä. Vanhempien näkemys on tärkeä ajatellen perhetyön kehittämistä tulevaisuudessa; ja näin ollen nostimme aiheen yhdeksi opinnäytetyömme kolmesta tutkimuskysymyksestä. Vanhempien merkitys korostuu, kun tarkoituksena on selvittää hyötyjä, joita perhetyön myötä on saavutettu. Toinen kysymyksemme muodostuukin tämän teeman ympärille. Näiden kahden asiakaskokemuksiin liittyvän kysymyksen myötä tarkoituksena on saada selville, millaisia kokemuksia asiakkailta perhetyöstä on, kuinka perheet kokevat hyötynensä perhetyöstä ja mihin he olisivat toivoneet kiinnitettävän enemmän huomiota.

Tarkoituksena oli saada selville neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön vaikutukset perheeseen asiakkaiden näkemysten lisäksi perhetyöntekijöiden näkökulmasta. Asiakkaiden kokemusten lisäksi meitä kiinnosti myös työntekijöiden kokemus omasta roolistaan asiakassuhteessa, sillä työntekijän rooli perhetyön onnistumisen kannalta on

keskeinen. Tavoitteena oli myös selvittää, miten neuvolan ennaltaehkäisevää perhetyötä tulisi kehittää perhetyöntekijöiden mielestä. Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat seuraavat kysymykset:

- Millaisia kokemuksia vanhemmilla on neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä?
- Miten perhe on hyötynyt neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä?
 - Mihin perhe olisi toivonut kiinnitettävän enemmän huomiota?
- Millaiseksi perhetyöntekijät kokevat oman roolinsa asiakasperheessä?
 - Miten neuvolan ennaltaehkäisevää perhetyötä tulisi kehittää perhetyöntekijöiden mielestä?

6.2 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyössä käyttämämme tutkimussuuntaus on kvalitatiivinen. Kvalitatiivinen tutkimussuuntaus mahdollistaa sellaisten menetelmien käyttämisen, joissa tutkittavien näkökulmat ja ajatukset pääsevät esille. Tutkimuksemme perustuu asiakkaiden ja työntekijöiden kokemuksiin, joten tämä tekijä oli merkittävä valitessamme käytettävää tutkimussuuntausta. Kvalitatiivinen eli laadullinen ja kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimussuuntaus kiinnittävät huomion eri asioihin, mutta joita on käytännössä vaikea tarkkarajaisesti erottaa toisistaan. Ne nähdään usein toisiaan täydentävinä lähestymistapoina, ei kilpailevina suuntauksina. Laadullisia ja määrällisiä tutkimustapoja voidaan käyttää muun muassa rinnakkain tai toinen voi toimia toisen tutkimuksen esikoena. Yksinkertaistetusti laadullinen tutkimus perustuu kieleen ja teksteihin, määrällinen mitattavuuteen ja numeroihin. Mittaaminen sisältää kuitenkin aina sekä kvalitatiivisen että kvantitatiivisen puolen. Näin ollen ei voida yleisesti todeta kaikkien tutkimustapojen edustavan jompaakumpaa menetelmää. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 132, 136–137; Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 80.)

Laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan joukkoa mitä moninaisimpia tutkimuksia. Yleisimmät aineistonkeruumenetelmät laadullisessa tutkimuksessa ovat haastattelu,

kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Tutkittavasta ongelmasta ja tutkimusresursseista riippuen menetelmiä voidaan käyttää joko vaihtoehtoisesti, rinnakkain tai eri tavoin yhdisteltynä. Laadullinen tutkimusprosessi perustuu pitkälti tutkijan omaan intuitioon, tulkintaan, järjestykykyyn sekä yhdistämis- ja luokittamisvalmiuksiin. Tästä johtuen samasta aineistosta voidaan tehdä päätelmiä monella tavalla. (Hirsjärvi ym. 2009, 162; Metsämuuronen 2000, 8–9; Tuomi & Sarajärvi 2009, 71.)

Laadullinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedonhankintaa, jossa tapauksia käsitellään ja aineistoa tulkitaan ainutlaatuisina. Aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa ja tutkimuksen kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti. Laadullisissa tutkimuksissa suositetaan ihmistä tiedonkeruun välineenä, jolloin tutkijan on mahdollista tehdä omia havaintoja ja keskustella tutkittaviensa kanssa. Tiedon täydentämiseksi tutkija voi käyttää apuna lisäksi lomakkeita ja testejä. Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan yksityiskohtaisesti ja monitahoisesti, eikä tutkijalla ole oikeutta määritellä sitä, mikä on tärkeää. Tutkimussuuntaukselle tyypillistä on niiden menetelmien suosiminen, joissa tutkittavien näkökulmat ja ajatukset pääsevät esille. Laadullisen tutkimuksen lajeja ovat muun muassa diskurssianalyysi, osallistuva havainnointi, yhteistoiminnallinen tutkimus ja sisällönanalyysi. (Hirsjärvi ym. 2009, 162, 164.)

6.2.1 Sisällönanalyysi

Valitsimme opinnäytetyömme tutkimusmenetelmäksi sisällönanalyysin, sillä totesimme sen olevan käyttökelpoisin tutkimuksemme kohdalla. Sisällönanalyysi mahdollisti aineiston analysoinnin niin, että tutkimuksen kannalta keskeisimmät seikat olivat muokattavissa selkeästi tulkittavaan muotoon. Sisällönanalyysillä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä sanallinen kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Tämä edellyttää kuitenkin johtopäätösten tekoa menetelmän avulla järjestetystä aineistosta. Sisällönanalyysi on analyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisissa tutkimuksissa ja sen avulla voidaan tehdä monenlaista tutkimusta. Se soveltuu niin yksittäiseksi metodiksi kuin teoreettiseksi kehykseksi. Sisällönanalyysin tavoitteena on informaatioarvon lisääminen luomalla hajanaisesta aineistosta mielekästä, selkeää ja yhtenäistä informaatiota. Aineiston laadullinen käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan. Aluksi aineisto hajote-

taan osiin, jonka jälkeen se käsitteellistetään ja kootaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91, 103, 108.)

Sisällönanalyysi edellyttää tiettyjen rajoitteiden hyväksymistä, mutta mahdollistaa kuitenkin joitakin käsitteellisiä liikkumavapauksia. Ensinnäkin sisällönanalyysillä käsitteenä voidaan tarkoittaa niin sisällönanalyysia kuin sisällön erittelyäkin. Toiseksi laadullisen aineiston analyysitavat voidaan jakaa aineistolähtöiseen, teoriaohjaavaan ja teorialähtöiseen. Käytämme opinnäytetyössämme aineistolähtöistä eli induktiivista analyysia. Aineistolähtöisen laadullisen aineiston analyysia voidaan karkeasti kuvata kolmivaiheiseksi, vaiheittain eteneväksi prosessiksi. Pelkistäminen eli aineiston reduointi tarkoittaa analysoitavan informaation, kuten esimerkiksi litteroidun eli aukikirjoitetun aineiston tiivistämistä tai pilkkomista osiin. Tällöin aineistosta karsitaan pois epäolennainen. Aineiston klusteroinnissa eli ryhmittelyssä käydään tarkasti läpi aineistosta poimitut alkuperäisilmaukset ja etsitään käsitteitä, jotka kuvaavat samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Käsitteet ryhmitellään, ryhmät yhdistetään luokaksi ja nimetään sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Tutkimuksen perusrakenne saa pohjan ryhmittelyssä, jolloin luodaan myös alustavia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä. Ryhmittelyä seuraa abstrahointi eli käsitteellistäminen. Siinä erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto, jonka perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Käsitteellistämistä jatketaan yhdistelemällä luokituksia niin kauan kuin se on aineiston sisällön näkökulmasta mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 107–111.)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa saadaan vastaus tutkimustehtävään yhdistelemällä käsitteitä. Siinä edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysi perustuu tulkintaan sekä päättelyyn ja sillä voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Tutkijan on tärkeää kyetä tekemään tutkimuksessaan mielekkäitä johtopäätöksiä, eikä vain kuvata analyysia tarkasti ja esitellä aineisto ikään kuin tuloksina. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103, 112.)

6.3 Aineiston keruu

Kysely voidaan toteuttaa posti-, verkko- ja kontrolloituna kyselynä. Se on menettelytapa, jossa tiedonantajat itse täyttävät heille esitetyn kyselylomakkeen joko valvotussa ryhmätilanteessa tai kotonaan. Lomakkeen kysymykset voidaan muotoilla monella tavalla; yleisimmin käytetään joko avoimia, monivalinta- tai asteikkoihin perustuvia ky-

symyksiä. Lomaketta laadittaessa on kiinnitettävä huomiota muun muassa kysymysten määrään ja järjestykseen, selkeyteen sekä sanojen valintaan. Kyselylomakkeen tulisi näyttää helposti täytettävältä ja avovastauksille tulisi olla riittävästi tilaa. Kyselytutkimuksen etuna on, että sen avulla voidaan kerätä laaja tutkimusaineisto ja kysyä monia asioita. Kuitenkaan ei voida olla varmoja esimerkiksi siitä, ovatko vastaajat pyrkineet vastaamaan rehellisesti tai ovatko he ymmärtäneet kysymyksen tutkijan tarkoittamalla tavalla. Vastausten määrä saattaa jäädä myös ongelmallisen pieneksi. (Hirsjärvi ym. 2009, 195; Tuomi & Sarajärvi 2002, 75.)

Asiakkaiden kokemukset Kotkan neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä selvitimme puolistrukturoiduilla kyselylomakkeilla (liite 2). Puolistrukturoidulla kyselylomakkeella tarkoitetaan sitä, että osassa kysymyksistä on vastausvaihtoehdot määritelty valmiiksi ja osaan kysymyksistä voi vastata avoimesti. Laatimassamme kyselylomakkeessa olikin sekä avoimia, monivalinta- että asteikkoihin perustuvia kysymyksiä. Kyselylomakkeen avulla oli mahdollista kerätä tietoa useammalta asiakkaalta kuin haastattelun avulla. Pyrimme laatimaan asiakkaille suunnatusta lomakkeesta selkeän ja helposti täytettävän, jotta vastausprosentti olisi mahdollisimman suuri. Kyselylomakkeen mukana oli saatekirje (liite 1), josta ilmenivät tutkimuksen tarkoitus, tausta sekä yhteystietomme mahdollisia tiedusteluja varten. Päädyimme perhetyöntekijöiden kanssa siihen, että he vievät lomakkeet asiakkaille. Samalla heillä oli myös mahdollisuus kertoa tutkimuksesta ja tarvittaessa ohjeistaa perheitä. Perhetyöntekijöiden asiakkaille viemien lomakkeiden lukumäärä oli 30. Saimme takaisin postitse 20 täytettyä lomaketta. (Hirsjärvi ym. 2009, 188.)

Kyselylomakkeiden (liite 2) analysointi alkoi 20:n lomakkeen lukemisella. Kävimme vastauksia läpi ja perehdyimme niiden sisältöön. Monivalintakysymysten kohdalla järjestimme vastaukset listaksi niin, että ensimmäiseksi tuli useimmin valittu vaihtoehto eli ”arjessa jaksaminen” ja viimeiseksi vaihtoehto ”päihdeiden käytön väheneminen”, jota ei valittu kertaakaan. Tämän jälkeen hahmottelimme listatut vastaukset omiksi aihealueikseen. Aihealueita olivat muun muassa ”arjessa jaksaminen”, ”elämän ilon parantuminen” ja ”arkisten asioiden hoitaminen”. Aihealueet nimesimme sisältönsä mukaisesti. Nimiksi muodostuivat muun muassa ”kasvatustaidot”, ”vuorovaikutus perheenjäsenten välillä” ja ”perheen ilmapiirin kohentuminen”. Nimeämisen jälkeen muodostimme kokonaisvaltaisempia kuvauksia käyttäen samansuuntaisia aihealueita, kuten ”perheen kokonaisvaltainen hyvinvointi”.

Avoimien kysymysten kohdalla kokosimme kaikki asiakkaiden vastaukset luetteloiksi kysymys kerrallaan. Avoimet kysymykset käsittelivät perheen kokemia kokonaishyötyjä liittyen jo saatuun neuvolan ennaltaehkäisevään perhetyöhön sekä perheen toiveita siitä, mihin he olisivat toivoneet perhetyöntekijän kiinnittävän enemmän huomiota. Luetteloinnin jälkeen poistimme epäolennaisen vastausaineiston eli sellaiset vastaukset, jotka eivät varsinaisesti vastanneet kysytyyn kysymykseen. Tämän jälkeen ryhmittelimme jäljelle jääneen aineiston siten, että samankaltaiset käsitteet muodostivat oman ryhmänsä. Kokonaishyötyjä käsittelevässä kysymyksessä näitä käsitteitä olivat esimerkiksi ”kannustus ja keinot lasten kasvatuksessa”, ”uuden toivon saaminen” ja ”arjessa jaksaminen”. Perheen toiveita käsittelevän kysymyksen kohdalla käsitteitä olivat muun muassa ”tyytyväisyys”, ”vanhemman liiallinen neuvominen” ja ”vanhemman voinnin huomioiminen”.

Ryhmittelyn jälkeen seurasi luokitteluvaihe, jolloin loimme jo olemassa olevista ryhmistä tiivistetyimmän ryhmän eli luokan. Luokiksi muodostuivat kokonaishyötyjä käsittelevässä kysymyksessä muun muassa ”tuki ja kannustus lasten kasvatuksessa”, ”perheen arjen rytmittyminen” ja ”vanhemman mahdollisuus asioiden hoitamiseen kodin ulkopuolella”. Perheen toiveita käsittelevän kysymyksen luokiksi muotoutuivat esimerkiksi ”perheen tilanteen arvioiminen”, ”vanhemman tarpeiden parempi huomioiminen” ja ”pienien asioiden merkitys koko perheen hyvinvoinnille”. Jokainen luokka nimettiin sisältönsä mukaisesti, kuten ”työntekijän tuki” ja ”vanhemman huomioiminen”. Tämän jälkeen muodostimme luokkien perusteella käsitteitä, jotka muutimme kirjoitettuun muotoon. Tuloksia tarkastelemme luvussa 7.

Haastattelu on monipuolinen ja kyselyä joustavampi tapa kerätä aineistoa. Tutkimushaastattelut voidaan jakaa ryhmiin esimerkiksi sen mukaan, kuinka strukturoituja ne ovat. Haastattelussa tutkija on suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa, jolloin tutkijalla on mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä, havainnoida, selventää ilmausten sanamuotoja ja käydä keskustelua tutkittavan kanssa. Menetelmän vuorovaikutuksesta saattaa olla haittaa tutkimuksen luotettavuudelle. Tutkittavat saattavat puhua haastattelutilanteessa toisin kuin oikeasti ajattelevat, sillä haastattelussa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia, jolloin tutkittava halua antaa itsestään kuvan hyvänä kansalaisena. Haastatteluun sisältyy monia virhelähteitä, jotka aiheutuvat niin tutkijasta, tutkittavasta tai itse tilanteesta kokonaisuutena. (Hirsjärvi ym. 2009, 204, 206–207; Tuomi & Sarajärvi 2002, 75–76.)

Erilaisilla haastatteluilla pystytään tutkimaan ilmiöitä ja etsimään vastauksia ongelmiin tutkimuksen tarkoituksen, ongelmanasettelun ja tutkimustehtävän mukaisesti. Lomakehaastattelussa jokaisen kysymyksen tulee olla perusteltu tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun kannalta. Ääripäässään lomakehaastattelu on täysin strukturoitu. Tällöin kysymysten muoto, vastausvaihtoehdot ja esittämisjärjestys on täysin määrätty. Avoin haastattelu on puolestaan strukturoimaton ja perustuu keskusteluun. Siinä ei ole kiinteää runkoa, vaan tutkija selvittelee tutkittavan ajatuksia, mielipiteitä, tunteita ja käsityksiä sitä mukaa, kun ne tulevat keskustelussa esille. Tutkijan on kuitenkin pidettävä haastattelu ennalta määritellyssä aiheessa, mutta annettava tutkittavan puhua vapaasti. Avoimen haastattelun kohdalla voidaan myös puhua syvähaastattelusta ja informaalista haastattelusta. Avoin haastattelu vaatii paljon aikaa ja useita haastattelukertoja. Yksi haastattelumenetelmistä on lomake- ja avoimen haastattelun väliin sijoittuva puolistrukturoitu teemahaastattelu. Teemahaastattelu etenee valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Kysymysten tarkkaa muotoa ja järjestystä ei ole kuitenkaan ennalta määritely. (Hirsjärvi ym. 2009, 208–209; Tuomi & Sarajärvi 2002, 76–78.)

Haastatteluja voidaan toteuttaa joko yksilö-, pari- tai ryhmähaastatteluna. Näitä haastattelumuotoja voidaan käyttää myös täydentämään toisiaan. Tutkijan tehtävänä on pohtia, mikä haastattelumuodoista takaa omassa tutkimuksessa parhaimman tuloksen ja usein valintaan vaikuttaakin tutkimuksen aihe ja keitä haastateltavat ovat. Käytetyin muoto on yksilöhaastattelu. Parihaastattelua käytetään yleensä haastateltaessa lapsia, nuoria ja heidän vanhempiaan. Ryhmähaastattelu on tehokas, sillä silloin mahdollistuu tiedonkeruu usealta ihmiseltä samanaikaisesti. Ryhmähaastattelu on käyttökelpoinen erityisesti silloin, kun tiedetään, että haastateltavat eivät arastele haastattelutilannetta. Ryhmähaastattelussa ryhmän kontrolloivalla vaikutuksella on sekä myönteinen että kielteinen puoli. Ryhmäläisten tuki on tärkeää muun muassa väärinymmärrysten korjaamisessa ja muistinvaraisia asioita tutkittaessa. Toisaalta kuitenkin ryhmässä kielteisten asioiden esiintulo saattaa estyä ja ryhmässä saattaa olla ihmisiä, jotka pyrkivät määräämään keskustelun kulkua. (Hirsjärvi ym. 2009, 210–211.)

Kotkan neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaille suunnattujen kyselylomakkeiden (liite 2) lisäksi koimme tärkeäksi selvittää myös työntekijöiden kokemuksia neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä. Haastattelimme kolmea Kotkan neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön perhetyöntekijää loppukevällä 2011. Päädyimme haas-

tattlemaan perhetyöntekijöitä, sillä näin saimme monipuolisesti tietoa tutkimusta ajatellen ja yksilöhaastattelut sopivat hyvin aikatauluunne. Haastatteluissa keskityimme neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön hyötyihin ja kehittämiseen sekä työntekijöiden rooliin asiakastyössä Kotkassa. Toteutimme haastattelut strukturoituna haastatteluna, jossa kysymykset ja esitysjärjestys oli etukäteen laadittu. Nauhoitimme haastattelut aineiston myöhempää käsittelyä helpottaaksemme. Toteutimme haastattelut tilaajatahon toiveiden mukaisesti yksilöhaastatteluina, jolloin saimme mahdollisimman tarkoituksenmukaista tietoa tutkimuksemme kannalta.

Haastattelujen analysointi alkoi nauhoitettujen aineistojen kuuntelulla ja aukikirjoittamisella. Luimme haastatteluaineistoa läpi, perehdyimme sisältöön ja karsimme tutkimuskysymysten kannalta epäolennaisen pois. Tämän jälkeen ryhmittelimme keskeiset haastatteluaineistossa esiin tulleet asiat haastattelukysymys kerrallaan. Haastattelukysymyksiä olivat: ”Miten koet, että perhe hyötyy neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä?”, ”Millaisessa roolissa koet olevasi perhetyöntekijänä työskennellessäsi perheen kanssa?”, ”Keiden koet hyötyvän eniten neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä?” ja ”Mitä perhetyössä tulisi mielestäsi kehittää?”. Tämän jälkeen muodostimme samankaltaisista käsitteistä oman ryhmänsä. Eri kysymysten alla olevat ryhmät nimettiin otsikoin, joista esimerkkeinä ”tilanteen selkiytyminen”, ”työntekijä samalla tasolla perheen kanssa”, ”kasvatuksessa konkreettisen avun saajat” ja ”luonteva yhteistyö eri tahojen kanssa”. Ryhmittelyä jatkoimme muodostamalla luokkia kysymyskohtaisesti. Kukin luokka nimettiin sisältönsä mukaisesti, joista esimerkkeinä ”nopea yhteydenotto perheeseen”, ”tasavertainen asiakassuhde”, ”perheen oma rooli tilanteen parantumisessa” ja ”tietoisuuden lisääminen neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä”. Luokkien pohjalta kirjoitimme aineiston lopulliseen muotoon. Seuraavassa luvussa kerromme tuloksia, joihin tämän tutkimusmenetelmän myötä päädyimme.

6.4 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyömme alkoi syksyllä 2010 saatuaamme aiheenvahvistuksen ja ohjaavan opettajan. Opinnäytetyön tilaajana on ollut Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkoston piirissä toteutettava Lapsen ääni -hanke. Olemme tavanneet projektin työntekijät opinnäytetyön edetessä muutaman kerran, mutta pääsääntöisesti yhteyttä on pidetty tilaajatahon kanssa sähköpostilla. Olemme saaneet tietoa aina sitä tarvitessamme ja yhteistyömme on ollut kaikin puolin sujuvaa.

Tutkimuksemme keskittyi neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaiden ja työntekijöiden kokemuksiin Kotkassa. Aluksi hahmottelimme opinnäytetyömme aikataulua ja teoreettista viitekehystä. Työn alkuvaiheessa tapasimme Etelä-Kymenlaakson Lapsen ääni -hankeen projektipäällikön Tiina Palviaisen, jonka kanssa tarkensimme tutkimuksen kohdetta. Lisäksi keskustelimme työn aiheesta ohjaajamme kanssa. Päädyimme tutkimaan kokemuksia neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä sekä asiakkaan että työntekijän näkökulmasta.

Helmikuussa 2011 esittelimme työmme suunnitelmaseminaarissa, jossa saimme hyviä ideoita tulevaa työtä varten. Kevään aikana valmistelimme kyselylomakkeen neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaille ja teimme haastattelurungon perhetyöntekijöitä varten. Työntekijöiden haastattelut toteutimme toukokuussa 2011. Samoihin aikoihin kyselylomakkeet lähtivät asiakkaille perhetyöntekijöiden vieminä. Kyselylomakkeet palautuivat meille postitse kesäkuun aikana. Teorian kirjoittaminen ja analysointi ajoittuivat kesään ja alkusyksyyn. Viimeistelimme työn helmikuussa 2012.

Opinnäytetyömme on edennyt melko hyvin alkuperäisessä aikataulussa. Tavoitteena oli saada työ valmiiksi loppusyksystä 2011, jolloin myös Lapsen ääni -hanke päättyi. Työmme oli kuitenkin keskeneräinen harjoittelun alkaessa lokakuussa, joten päätimme pitää tauon ja siirtää työn viimeistelyn tammi-helmikuulle. Aloitimme opinnäytetyön hyvissä ajoin, joten aikatauluun oli mahdollista tehdä pieniä muutoksia. Harjoittelujen ja kesätöiden tuomat välttämättömät tauot työskentelyssä ovat kiinnostavan aiheen lisäksi pitäneet yllä motivaatiota. Taukojen jälkeen on ollut helppo jatkaa työtä eteenpäin. Tauot ovat lisäksi tuoneet mukanaan uusia ajatuksia ja näkökulmia liittyen työn sisältöön sekä rakenteeseen.

Menetelmät, joihin kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessamme päädyttiin, ovat olleet opinnäytetyössämme toimivia. Aineiston keruu sujui ongelmitta niin haastattelujen kuin kyselylomakkeiden kohdalla. Lomakkeita palautui tarvittava määrä ja haastattelut antoivat hyvin tietoa työntekijöiden näkökulmasta. Myös sisällönanalyysiin menetelmänä olemme tyytyväisiä, sillä sen avulla saimme mielestämme keskeiset asiat nostettua aineistoista esille.

7 TUTKIMUSTULOKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

7.1 Asiakkaille suunnattujen kyselyjen tutkimustulokset

Asiakkaille suunnatun kyselylomakkeen avulla oli tarkoitus saada kattavasti tietoa tutkimastamme aiheesta. Pyrimme tekemään lomakkeesta mahdollisimman selkeän ja johdonmukaisen. Jälkeenpäin totesimme osan lomakkeen johdatteluvista kysymyksistä, kuten perhetyöhön ohjautumiseen ja aloituksen herättämiin tunteisiin liittyvät kysymykset, olleen tutkimuskysymykseen nähden epäolennaisia. Kysymyksistä oli kuitenkin meille hyötyä tutkimuksen kokonaisuuden hahmottamisen kannalta saadessamme tietoa myös neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön aloittamisen taustoista ja aloittamiseen liittyvistä tunteista.

Kuten kappaleessa 3.3 Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö Kotkassa kerroimme, suurin osa asiakkaista ohjautuu neuvolan ennaltaehkäisevään perhetyöhön lasten- ja äitiysneuvolan terveydenhoitajan suosituksesta. Tämä oli havaittavissa myös kohde-ryhmämme vastauksista. Osassa tapauksista perhe otti itse yhteyttä oma-aloitteisesti neuvolan ennaltaehkäisevään perhetyöhön. Muutama perhe kertoi ohjautuneensa neuvolan ennaltaehkäisevään perhetyöhön varhaiskasvatukseen tai perheneuvolan kautta. Kappaleessa 3.3 Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö Kotkassa, tuli esille myös neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön aloituksen syitä. Tutkimustulosten mukaan yleisimpiä syitä neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön aloitukselle olivat huoli lapsen käyttäytymisestä, tarve lapsen unen säännöllistämiseen unikoulun avulla, parisuhdeongelmat tai ero. Lisäksi päätökseen aloittaa asiakassuhde vaikuttivat vanhemman nuori ikä, vauvan syntymä tai kaksosten syntyminen perheeseen. Aloitukseen vaikuttavat seikat olivat jokaisen perheen kohdalla yksilöllisiä, mikä tuli ilmi vastauksissa laajana kirjona erilaisia syitä aloittaa neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö. Näitä syitä olivat esimerkiksi vanhemman uupuminen, monikulttuurisen perheen tuomat haasteet, lapsen kasvatukseen liittyvien neuvojen tarve ja lähiverkoston sekä sosiaalisten suhteiden puute. Seuraavassa avaamme tulokset aihealueittain.

7.1.1 Asiakkaiden kokemuksia neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä

Ehdotus perhetyön aloittamisesta saattaa herättää vanhemmissa monenlaisia tunteita, kuten jännittyneisyyttä ja syyllisyyttä (kappale 4.1 Monimuotoinen tehtäväkenttä). Tämä tuli esiin myös tutkimustuloksissa, sillä ehdotus neuvolan ennaltaehkäisevästä

perhetyöstä herätti monissa vanhemmissa helpotuksen tunnetta, iloa ja toiveikkuutta. Moni vanhempi koki näiden lisäksi myös epävarmuutta sekä jännittyneisyyttä. Osa vanhemmista koki ristiriitaisia tunteita ja mainitsi epävarmuuden sekä jännittyneisyyden tunteet voimakkaimpina. Muita kyselyssä esille tulleita tunteita olivat riittämättömyyden tunne, avuttomuus, ahdistus ja tieto avun saamisesta.

Ensimmäisen kartoituskäynnin jälkeen tunteet olivat suurimmalla osalla kyselyyn vastanneista positiivisia, eivätkä ne olleet merkittävästi muuttuneet siitä, mitä vanhemmat tunsivat neuvolan ennaltaehkäisevää perhetyötä ehdottaessa. Tunteita olivat tällöinkin helpotus, toiveikkuus ja ilo. Lisäksi yhdessä perheessä koettiin positiiviseksi se, että joku välittää. Myös vapaa-aika ja pienen lepo hetken tärkeys mainittiin. Osa tunsikin kuitenkin epävarmuutta ja jännittyneisyyttä sekä epätietoisuutta työntekijän toimenkuvasta.

7.1.2 Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön hyödyt asiakkaille

Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö tukee perhettä tilanteissa, joissa he tarvitsevat tukea ja ohjausta. Kyselylomakkeen toisen osion monivalintakysymysten vastauksista nousivat selkeästi esille ne tuen tarpeen osa-alueet, joissa lähes kaikki vastanneet kokivat saaneensa apua. Vastausten perusteella voidaan todeta, että merkittävä osa kyselyyn vastanneista koki perheen arjen parantuneen kokonaisuudessaan. He kokivat, että neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön myötä he jaksoivat paremmin arjessa ja hoitaa arkisia asioita. Moni koki myös itseluottamuksen lisääntyneen vanhempana, elämänilon parantuneen sekä perhe-elämän tasapainottuneen. Myös ilmapiiri perheessä parantui neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön ansiosta. Arjen kokonaisvaltaiseen parantumiseen liittyvät asiat ovatkin keskeisiä tavoitteita neuvolan ennaltaehkäisevässä perhetyössä (kappale 3.3 Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö Kotkassa).

Vastauksista tuli esille myös sellaisia asioita, joissa kovin monella perheellä ei ollut mainittavaa tuen tarvetta. Kuitenkin ne, joilla tuen tarvetta ilmeni, kokivat saaneensa apua ongelmaan. Näihin tuen tarpeisiin lukeutuivat muun muassa päivärytmin selkiytyminen, kodin hoitaminen ja viihtyvyys sekä lapsen käytöksen parantuminen. Lisäksi vanhemmat kokivat lapsen unirytmien parantuneen ja vuorovaikutteisuuden lisääntyneen lapsen kanssa ennaltaehkäisevän perhetyön myötä. He kokivat myös, että apua oli saatu lapsen tukemiseen perheeseen liittyvässä muutostilanteessa. Noin puolet vastanneista totesi neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön vaikuttaneen positiivisesti

myös parisuhteen toimivuuteen. Osa-alueet, joissa lisäksi koettiin perhetyöstä olleen hyötyä muutamille perheille olivat lastenhoitotaitojen parantuminen ja lasten päivä-hoidon tai koulunkäynnin sujuminen.

Yksittäisiä neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön hyötyjiä olivat ne, jotka tarvitsivat apua tapaamisten järjestämiseen erotilanteessa, työssä jaksamiseen, koulutuksen tai työn hankkimiseen ja raha-asioiden kuntoon saamiseen. Valmiiksi laadittujen vaihto-ehdojen lisäksi yksi vastanneista mainitsi neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön autta- neen vanhemman levon tarpeeseen, toinen koki erittäin tärkeäksi tunteen avun järjes- tymisestä pyydettyä. Kukaan kyselyyn vastanneista ei kokenut tarvitsevansa apua päihteiden käyttöön liittyen.

Kyselylomakkeen monivalintakysymysten lisäksi tiedustelimme asiakasperheiden ko- kemia hyötyjä myös avoimella kysymyksellä. Tämän kysymyksen avulla saimme run- saasti lisää tietoa neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä asiakkaiden kokemana. Kappaleessa 5.5 Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö tukena arjessa, kerromme per- hetyöntekijän konkreettisen ohjauksen ja mallinantajana toimimisen tärkeyttä asiakas- käyntien aikana. Perhetyöntekijältä saatu tuki ja kannustus lasten kasvatuksessa koet- tiin tärkeäksi. Myös päivärytmin selkiytyminen parantuneine unirytmimeineen nousi monen asiakkaan kohdalla esille. Selkeämmän päivärytmin myötä perheen elämänlaa- tu oli parantunut. Monessa perheessä neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö oli antanut toivoa tulevasta ja auttanut jaksamaan arjessa.

Perhetyöntekijä havainnoi perheenjäsenten välistä vuorovaikutusta ja pysähtyy yhdes- sä vanhempien kanssa kotona tapahtuvien tilanteiden, kuten leikki-tilanteet, äärelle pohtimaan sekä tunnustelemaan omaa toimintaansa (kappale 5.5 Neuvolan ennaltaeh- käisevä perhetyö tukena arjessa). Kotkassa työntekijä ohjasi vanhempia havainnoinnin lisäksi kädestä pitäen sekä turvasi lapsen kehitystä ulkopuolisena tukijana. Useassa perheessä vanhemmat olivatkin huomanneet lapsen hyötyvän perhetyöntekijän käyn- neistä mahdollistaen lapselle kiireettömän leikki-tilanteen ja uusien sosiaalisten suhtei- den luomisen. Sosiaalisten suhteiden ollessa vähäisiä työntekijä oli ollut vanhemmalle tärkeää juttuseuraa. Perhetyöntekijän avulla vanhemmat olivat saaneet myös lepohet- ken ja omaa aikaa muun muassa asioiden hoitamiseen. Eräs vanhempi kuvaa koke- muksiaan seuraavasti:

”Ihana tuki, kun itse epävarma, kuinka toimia haastavan lapsen kanssa. Lapsen käytös saatiin muuttumaan sekä äidin käytös vahvemmaksi vanhempana, arki sujui paremmin.”

Kuten kerroimme kappaleessa 4.1 Monimuotoinen tehtäväkenttä, perhetyöntekijä toimii tarvittaessa myös palveluohjaajana. Työntekijä olikin ollut usean tutkimukseen osallistuneen perheen tukena tarvittavia palveluita kartoitettaessa ja neuvonut erilaisissa asioissa. Muutostilanteessa oleva vanhempi oli kokenut saaneensa työntekijän tuella varmuutta parisuhteeseen, valmiuksia mahdolliseen erotilanteeseen ja huolettoman mielen puolison jäädessä lapsen kanssa kotiin. Kaikki vastanneet kokivat saaneensa ainakin jossakin määrin apua neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä, vaikka muutama perhe epäili asiakassuhteen alussa perhetyön hyötyjä ja toimivuutta omalla kohdallaan:

”...alkuun tuntui turhalta, mutta myöhemmin työntekijän apu oli korvaamattoman tärkeää ja elämämme on menossa parempaan suuntaan.”

”...parisuhteessa olen vahvempi ja määrätietoisempi.”

”Homma lähti rullaamaan eteenpäin ja nyt toipuminen on jo hyvässä vauhdissa.”

7.1.3 Asiakkaiden kehittämisehdotukset

Asiakkaille suunnatun kyselylomakkeen viimeisessä avoimessa kysymyksessä asiakasperheet saivat vapaasti kertoa niitä asioita, joihin olisivat toivoneet perhetyöntekijän kiinnittävän tarkemmin huomiota. Ainoastaan kolme asiakasperhettä 20:sta mainitsi asioita, joita olisi toivonut perhetyöntekijän huomioivan enemmän. Näitä asioita olivat vanhemman yksinäisyys ja eristäytyneisyys, joka tuli esiin yhden perheen kohdalla. Eräässä perheessä koettiin, että uupumus- ja masennusoireiden ollessa kyseessä perhetyöntekijä ei tukenut tarpeeksi. Yksi perhe koki perhetyöntekijän arvioivan perheen kokonaistilanteen puutteellisesti neuvoessaan liikaa lapsen kasvatustilanteissa, vaikka kyseessä oli monilapsinen perhe, eikä lasten kanssa ollut varsinaisia ongelmia:

”Alussa tuntui, että neuvottiin liikaakin, kun ei ole kyseessä ensimmäiset lapset, eikä lasten kanssa ole varsinaisesti ongelmia, mutta tietenkin tilanne

on hankala molemmin puolin, kun ei tunneta toisia ja tiedetä minkälaista apua toinen tarvitsee.”

Lähes kaikki asiakasperheet olivat tyytyväisiä perhetyöntekijältä saamansa apuun ja tukeen. Perhe jaksoi paremmin neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön myötä. Yksi vanhemmista koki tärkeäksi oman aktiivisuuden niissä tilanteissa, joissa perhetyöntekijä ei itse huomannut kertoa kaikkea. Eräs asiakasperhe mainitsi puhelinsoitonkin merkittäväksi avuksi silloin, kun kotikäyntiä ei ollut mahdollista järjestää. Kyselylomakkeen viimeinen kysymys, jossa tiedusteltiin neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön odotuksiin vastaamista vastaukset jakaantuivat kahteen ryhmään. Puolet vastanneista koki perhetyön vastanneen odotuksiin täysin ja puolet suurelta osin. Kaiken kaikkiaan neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö Kotkassa on meidän tutkimuksemme mukaan tarkoituksenmukaista ja perheen tarpeita huomioivaa.

7.2 Perhetyöntekijöiden haastattelujen tutkimustulokset

7.2.1 Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön hyödyt perhetyöntekijän näkökulmasta

Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön työntekijät kokivat, että perheen hyöty riippui paljon perhetyön aloittamisen syistä. Keskeisenä hyötynä he nostivat esille perheen tilanteen selkiytymisen ja arjen rytmittymisen. Avun tarpeen ilmenemisen hetkellä työntekijän yhteydenotto perheeseen koettiin tärkeäksi, sillä jo tieto tulevasta avusta auttoi perhettä jaksamaan paremmin työntekijän tapaamiseen asti. Kuten mainitsimme kappaleessa 3.3 Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö Kotkassa, neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön eduksi luetaan sen nopea saatavuus. Myös haastateltavat mainitsivat nopean avun saamisen, jolloin perheen ongelmat eivät pääse kasautumaan. Vaikka asiakasperheissä saavutetut hyödyt ovat eri lähtökohtien vuoksi erilaisia, niin haastateltavat kokivat, että suurin osa perheistä kuitenkin hyötyy saamastaan avusta:

”...jos se on vaikka unikoulu niin saahaan se lapsen rytmi menemään, ja sitä myöten myös se perheen rytmi tasottuu ja rauhoittuu, niin sehän on se hyöty.”

”...täytyy vaan luottaa niihin vanhempiin, että ne kyllä klaaraa sen sitte...”

Haastateltavat kokivat, että neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä hyötyvät eniten sellaiset perheet, jotka olivat itse valmiita muutokseen ja avun vastaanottamiseen. Myös perheen oma motivaatio ja avoimuus edesauttoivat muutoksessa kohti ongelman ratkaisua. Perheen tilanteen parantumisen kannalta työntekijöiden mielestä oli hyvä, että perhe itse näkee sekä hyväksyy ongelman ja hakee apua. Perhetyö voi osoittautua hyödylliseksi myös silloin, kun perhe ei itse tiedosta ongelmaa, vaan perheen tilanne herättää huolta ulkopuolisissa henkilöissä. Konkreettista apua saavat, kuten unikoulu- laiset ja kasvatusasioissa tukea tarvitsevat, hyötyvät työntekijöiden mielestä näkyvimmin, sillä heillä perheessä tapahtuvat muutokset ovat havaittavissa melko nopeasti. Asiakkaiden lisäksi neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön hyötyjä on nähtävissä myös yhteistyötahojen osalta. Kuten mainitsimme kappaleessa 4.1. Monimuotoinen tehtäväkenttä, perhetyöntekijän lähin yhteistyökumppani on neuvolan terveydenhoitaja. Perhetyöntekijät kokivatkin myös heidän hyötyvän neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä asiakkaiden lisäksi. Toisaalta hyötyvät ne tahot, keiden asiakkaiksi perheet päätyisivät tilanteen kärjistyessä:

”...nehän hyötyy omal tavallaan eniten, kun ne saa sellasen ihan konkreettisen ohjeistuksen et näin ja näin tehdään, ja sit se on tosi nopeesti selvitetty se tilanne...”

”...motivaatio ja avoimuus, ne kun on, niin siit varmast hyötyy...”

”...minust se hyöty niinkun korostuu täs työssä viel senki takia, et kun myö tehään siel kotona eli perheen omalla kentällä. He on siel ihan omia itsejään.”

7.2.2 Perhetyöntekijän rooli

Kappaleessa 4.2 Perhetyöntekijän rooli neuvolan ennaltaehkäisevässä perhetyössä, korostamme hyvän vuorovaikutuksen merkitystä asiakastyön onnistumisen kannalta neuvolan ennaltaehkäisevässä perhetyössä. Perhetyöntekijät kokivat, että työskennellessään perheen parissa oli tärkeää olla samalla tasolla perheen kanssa ja pyrkiä luottamukselliseen suhteeseen. Heidän mielestään hyviin tuloksiin päästään, kun työntekijä on vuorovaikutteinen sen sijaan, että luettelisi ohjeita ja odottaisi perheen niitä täsmällisesti noudattavan. Työntekijät kokivatkin, että luottamuksellisen suhteen saavuttamiseksi työntekijä voi tilanteen mukaan kertoa jotakin itsestään ja näin ollen olla

vertaistuen antaja. Työntekijän täytyy uskaltaa myös tuoda esille vaikeita ja kipeitäkin asioita, ja tehdä lastensuojeluilmoitus tilanteen niin vaatiessa. Työntekijät totesivat, että heidän tulisi aina olla ammattilaisia ja muistaa, että työtä tehdään asiakkaan auttamiseksi:

”...sit mie pyrin olemaan sen perheen kans samal tasol, et mie en oo just mikään semmonen, et mie tykitän sielt ohjeit et nyt tehää näin...”

”...tärkein on miun mielestä se, että et mie saavutan sen perheen luottamuksen, koska se on se kaiken a ja o mist lähetään ja se, että et mie meen sinne työntekijänä, ammattilaisena...”

Kappaleessa 4.2 Perhetyöntekijän rooli neuvolan ennaltaehkäisevässä perhetyössä, kuvaamme perhetyöntekijää aktiivisena kuuntelijana, ratkaisujen etsijänä ja perheen elämönhallinnan tukijana. Haastatteluissa työntekijät korostivat kuuntelemisen ja kuulemisen tärkeyttä, ja sitä, että asiakkaalle on annettava tilaa. Työntekijä toimii myös keskustelun ohjaajana, palauttaa keskustelun tarvittaessa asialinjalle sekä vie keskustelua eteenpäin. Työntekijät painottivat myös, että perheessä ollaan auttamassa, hoitamassa ja tukemassa koko perhettä. Keskeisenä työntekijöiden tavoitteena olikin pyrkiä rytmittämään perheen arkea ja kannustaa perhettä.

Haastateltavat toivat ilmi, että työntekijän on kerättävä perheestä tietoa havainnoimalla sekä kyselemällä, ja löytää tiedosta olennainen perheen auttamiseksi. Perheen kanssa työskennellessä työntekijän on oltava rohkea ja uskallettava puhua suoraan sekä kyseenalaistaa. Lisäksi haastateltavien mielestä työntekijän oli oltava rehellinen ja avoin. Työntekijät kokivat myös, että työssä ei saa olla liian virallinen, vaan helposti lähestyttävä ja leppoisa. Perhettä tuli tukea työntekijöiden mielestä keskustellen ja toimimalla mallinantajana perheelle:

”...täytyy olla rohkee ja kysyä, kyseenalaistaa ihan rohkeasti...”

”...arjen mallin antaminen...”

7.2.3 Perhetyöntekijöiden kehittämisehdotukset

Kehittämisen kohteiksi haastateltavat mainitsivat yhteistyön eri tahojen, kuten mielen-terveyskeskuksen, perheneuvolan, varhaiskasvatuksen ja keskussairaalan kanssa. Keskussairaalan osalta haastateltavat toivoisivat yhteydenottoja tarvittaessa jo varhaisessa vaiheessa. Perheneuvola voisi puolestaan hyödyntää perhetyöntekijöitä kotikäyntien osalta. Työntekijät toivoisivat, että yhteistyö olisi luontevaa ja eri tahot voisivat olla suoraan yhteydessä neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön verkostoon. Lisäksi he toivoisivat yhteistyökumppaneille lisää tietoa mahdollisuuksista ohjata asiakas neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palveluiden piiriin. Ryhmätoiminnalle, kuten vertaisryhmille nähdään tarvetta neuvolan ennaltaehkäisevässä perhetyössä, sillä monet jäävät yksin avun tarpeen tullen. Haastattelussa ilmeni myös, että suuren työmäärän vuoksi työntekijöitä tulisi olla riittävästi, esimerkiksi työpari suuremmissa asiakaspiireissä. Perhetyöntekijöiden kuvauksia kehittämisehdotuksista:

”...luontevaa yhteistyötä eri toimijoiden kanssa...”

”...sitte toinen on tää ryhmätoiminnan tai vertaisryhmien vetäminen ja sen kehittäminen...”

7.3 Yhteenveto

Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön aloittaminen herätti vanhemmissa monenlaisia, ristiriitaisiakin tunteita. Tunteet vaihtelivat epävarmuuden ja jännittyneisyyden tunteista helpotuksen ja toiveikkuuden tunteisiin. Vanhemmat tunsivat samankaltaisia tunteita niin neuvolan ennaltaehkäisevää perhetyötä ehdottaessa kuin ensimmäisen kartoituskäynnin jälkeenkin.

Tutkimuksen perusteella merkittävä osa vanhemmista kokee neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön parantaneen arkea kokonaisvaltaisesti ja antaneen toivoa tulevasta. Se on vaikuttanut positiivisesti muun muassa ilmapiiriin perheessä, itseluottamuksen lisääntymiseen vanhempana sekä kykyyn hoitaa perheen arkea. Kaikki tukea kaivanneet kokivat myös sitä saaneensa. Tukea tarvittiin useimmin päivärytmin selkiytymiseen, kodin hoitamiseen ja viihtyvyyteen sekä lapsen käytöksen parantumiseen. Lisäksi lapsen unirytmä parani neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön myötä. Perhetyöntekijän tuki on ollut keskeinen koko perheen hyvinvoinnille mahdollistaen muun muassa het-

ken sosiaaliseen kanssakäymiseen. Lisäksi moni on kokenut saaneensa työntekijän tuella varmuutta ja valmiuksia erilaisiin tilanteisiin.

Lähes kaikki tutkimukseen osallistuneet neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön asiakasperheet ovat tyytyväisiä perhetyöntekijältä saamaansa tukeen. Muutama asiakasperhe olisi kuitenkin toivonut perhetyöntekijän huomioivan enemmän vanhemman tilannetta tai perhettä kokonaisuutena. Kaiken kaikkiaan neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö on kuitenkin auttanut kyselyyn vastanneita perheitä jaksamaan paremmin.

Perhetyöntekijät puolestaan nostivat keskeisenä hyötynä esille perheen tilanteen selkiytymisen ja arjen rytmittymisen. He kokevat sellaisten perheiden hyötyvän eniten neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä, jotka ovat itse valmiita muutokseen ja avun vastaanottamiseen. Parhaiten hyöty on nähtävissä unikoululaisten ja kasvatusasioissa tukea tarvitsevien keskuudessa asioiden konkreettisen luonteen vuoksi. Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön hyödyt on nähtävissä myös yhteistyötahojen, kuten terveydenhoitajien, kohdalla.

Työssään perhetyöntekijän tulee olla haastateltujen mielestä avoin, vuorovaikutteinen, rehellinen ja helposti lähestyttävä. Työntekijän tulee olla samalla tasolla perheen kanssa, mutta muistaa työssään ammatillisuus. Perhetyöntekijät korostavat havainnoinnin, kyselemisen ja kuulemisen tärkeyttä, jotta löydetään olennainen tieto perheen auttamiseksi. Perhettä tulee tukea keskustellen ja toimimalla mallinantajana.

Yhteistyö eri tahojen, kuten perheneuvolan ja varhaiskasvatuksen kanssa, nousi haastattelussa yhdeksi kehittämisen kohteeksi. Perhetyöntekijät toivoisivat yhteistyötahoilta suoraa yhteydenottoa ja luontevaa yhteistyötä. Haastattelussa tuli esiin myös ryhmätoiminnan, kuten vertaisryhmien, tarve. Työmäärä koettiin toisinaan suurien asiakaspiirien ollessa kyseessä yhdelle työntekijälle liian suureksi, jolloin työparityökentelystä olisi hyötyä.

Tutkimustulosten perusteella koemme, että neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö on erittäin hyödyllinen työmuoto perheen auttamiseksi jo varhaisessa vaiheessa. Suurin osa tutkimukseen osallistuneista perheistä kokee perheen arjen parantuneen, voimavarojen vahvistuneen ja elämänilon parantuneen. Mielestämme on hyvä, että perheitä pyritään auttamaan jo silloin, kun perheissä havaitaan perheen hyvinvointia uhkaavia tekijöitä. Tällöin ongelmien kasautumiselta vältytään. Yksi auttamisen muoto, joka

mainittiin tutkimuksessa kehittämisen kohteeksi, on vertaistuki. Vertaistuellalla tarkoitetaan ilmiötä, kun oma tilanne helpottuu kokemusten vaihdon ja huolen jakamisen myötä toisten vertaisten kanssa. Tämä puolestaan edesauttaa jaksamista. (Luodemäki, Ray & Hirstiö-Snellman 2009, 25–27, 32.) Mielestämme perhetyön ohella vertaistuki on yksi tärkeistä tuen muodoista, jonka avulla asiakasperheiden olisi mahdollista keskustella avoimesti toisten, samassa tilanteessa olevien ihmisten kanssa. Kaiken kaikkiaan olemme sitä mieltä, että neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö tutkimuksen perusteella on merkittävä tuki perheiden jaksamisessa.

8 POHDINTA

Keskinäinen yhteistyömme on sujunut erittäin hyvin läpi koko opinnäytetyön. Työvaiheita ei ole jaettu tekijöiden kesken, vaan olemme tehneet koko opinnäytetyön yhdessä. Tämä on osaltaan edesauttanut työn tehokasta etenemistä ja näin molemmat ovat saaneet tuoda oman näkemyksensä opinnäytetyöhön koko prosessin ajan. Tarvittaessa olemme pitäneet ylimääräisiä taukoja, jos työ ei ole edennyt odotetusti. Kaiken kaikkiaan olemme hyvin tyytyväisiä niin yhdessä työskentelyyn kuin työn lopputulokseen.

Koemme, että kokemusten kartoittaminen neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä on merkityksellistä, sillä kyseessä on suhteellisen uusi työmuoto. Tieto asiakkaiden ja työntekijöiden kokemuksista saattaa olla avuksi etsittäessä tehokasta, ennaltaehkäisevää työmuotoa. Mielestämme olisikin hyödyllistä tutkia sekä neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaiden että työntekijöiden kokemuksia myös tulevaisuudessa. Opinnäytetyössämme saatuja tutkimustuloksia ei voida yleistää valtakunnallisesti. Uskomme kuitenkin, että Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkosto voi hyödyntää tuloksia jatkossa kehittäessään neuvolan ennaltaehkäisevää perhetyötä. Asiakkaiden kokemuksista on varmasti hyötyä työn asiakaslähtöisyyttä ajatellen. Asiakas tuntee oman elämänsä parhaiten, joten on tärkeää tiedostaa asiakkaiden oma näkemys siitä, millaiset asiat tukevat perhettä.

Perhetyöntekijöiden näkemys ja kehittämistoiveet ovat mielestämme myös keskeisiä työn kehittämisen kannalta. Perhetyöntekijät ovat tiiviissä yhteistyössä asiakasperheen kanssa ja näin ollen näkevät hyvin, millaisten asioiden avulla saavutetaan asetetut tavoitteet parhaiten. Perhetyöntekijät tekevät paljon yhteistyötä myös muiden tahojen, kuten keskussairaalan ja varhaiskasvatuksen, kanssa. Yhteistyön kehittäminen paran-

taisi mielestämme työn sujuvuutta ja näin auttaisi niin asiakkaita kuin työntekijöitä työssään asiakkaiden auttamiseksi.

Opinnäytetyömme nimi ”Kiinnitti ihanasti huomiota koko perheeseen...” on lainaus eräästä kyselylomakkeen vastauksesta. Halusimme, että opinnäytetyömme nimessä näkyy usean asiakkaan näkemys neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä Kotkassa. Monet asiakkaat kokivatkin, että perheen arki on parantunut kokonaisuudessaan neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön myötä. Lausahduksesta tulee ilmi myös perhetyöntekijän pyrkimys tukea perhettä kokonaisvaltaisesti.

LÄHTEET

Asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta. Työryhmän muistio. 2008. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:37. Saatavissa:

<http://pre20090115.stm.fi/aa1221728351442/passthru.pdf> [viitattu 2.8.2011].

Bohlin, G. 2006. Lapsen henkinen ja fyysinen kehitys vastasyntyneestä kuusivuotiaaksi. Teoksessa: Hansson, J. & Oscarsson, C. (toim.) Onnellinen lapsuus. Kirja vanhemmille. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava, s. 98–101.

Borg, L. & Roininen, K. 2008. Ennaltaehkäisevän perhetyön toteutuminen ja kehittämishaasteet lastenneuvolassa. Teoksessa: Noppari, E. (toim.) Monialaiset verkostot perheitä tukemassa. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. B Tutkimuksia, 38. Tampere: Juvenes Print Oy, s. 23–33.

Dunderfelt, T. 2011. Elämäntieteiden psykologia. 14. uudistettu painos. Helsinki: WSOY-pro Oy.

Eriksson, M. 2006. Lapsen kielellinen kehitys. Teoksessa: Hansson, J. & Oscarsson, C. (toim.) Onnellinen lapsuus. Kirja vanhemmille. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava, s. 104–106.

Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkosto. Lapsen ääni -hanke. 2009. Esite.

Hastrup, A. 2010. Neuvola-asetus ja laajat terveystarkastukset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Esitys.

Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys Lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Stakesin työpapereita 9/2008. Helsinki: Valopaino Oy.

Hellstén, S. 2009. Vauvan äänen vahvistaja. Teoksessa: Kuosmanen S. (toim.) Vauvan ääntä etsimässä. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 11. Helsinki: Nykypaino Oy, s. 51–70.

- Helminen, J. 2006. Jälkisanat – Osallisuus ja kumppanuus perheiden kanssa tehtävän työn voimana. Teoksessa: Helminen, J. (toim.) Elämä koettelee, tuki kannattelee – Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Juva: PS-kustannus, s. 201–206.
- Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Hämeenlinna: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Huhtanen, K. 2005. Sosiaalinen vuorovaikutus perustuu onnistuneeseen kommunikaatioon. Teoksessa: Parkkinen, T. & Keskinen, S. Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 21. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, s. 8–20.
- Kalland, M. 2004. Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa: Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, s. 119–139.
- Kansanterveyslaki 28.1.1972/66.
- Karling, M., Ojanen, T., Sivén, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2008. Lapsen aika. 11. uudistettu painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Juva: WS Bookwell Oy.
- Kontu, E. 2005. Kommunikaatiosuhde –vuorovaikutuksen keskeinen elementti. Teoksessa Kontu, E. & Suhonen, E. (toim.) Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus, s. 109–115.
- Korhonen, A. & Sukula, S. 2004. Vauvaperhetyö. Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö. Juva: PS-kustannus.
- Kouvo, A. & Silvén, M. 2010. ”Pehmeä lämmin syli mihin mennä” –Isän ja äidin tapamieltää kiintymyssuhteita. Teoksessa: Silvén, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet – Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiön julkaisu. Saarijärvi: Minerva Kustannus Oy, s. 111–128.

Kuosmanen, S. 2009. Vauvavilmiön muutos. Teoksessa: Kuosmanen S. (toim.) Vauvan ääntä etsimässä. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 11. Helsinki: Nykypaino Oy, s. 7–16.

König, K. 2007. Lapsen kolme ensimmäistä vuotta. Tallinna: Suomen hoitopedagoginen yhdistys ry.

Lapsen ääni -kehittämisohjelma. 2009. Päivitetty 10.5.2011. Saatavissa: http://www.lapsenaani.fi/lapsen_aani.html [viitattu 16.6.2011].

Lapsen ääni toiminnassa. 2009. Päivitetty 10.5.2011. Saatavissa: http://www.lapsenaani.fi/osahankkeet/osahankkeet_index.html [viitattu 16.6.2011].

Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille. 2004. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:14. 2. painos. Helsinki: Edita Prima Oy.

Launonen, K. 2007. Vuorovaikutus – kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Luodemäki, S., Ray, K. & Hirstiö-Snellman, P. 2009. Arjessa mukana. Omaistyön käsikirja. Helsinki: Omaiset mielenterveyden tukena keskusliitto ry.

Lyytinen, P. & Lyytinen, H. 2006. Tiedollinen kehitys lapsuudessa. Teoksessa: Sinkkonen, J. (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. 3. painos. Helsinki: WSOY, s. 87–120.

Mattila, K-P. 2007. Arvostava kohtaaminen. Arjessa, auttamistyössä ja työyhteisössä. Juva: PS-kustannus.

Metsämuuronen, J. 2000. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia –sarja 4. Viro: Jaabes OÜ, Võru.

Mäkelä, J. 2006. Aivojen varhainen kehitys vuorovaikutussuhteissa. Teoksessa: Sinkkonen, J. (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. 3., painos. Helsinki: WSOY, s. 13–43.

Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö. 2011. Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkosto 2009–2011. Esite.

Nietola, V. 2008. Työnilon ja työnohjauksen kumppanuus – Työnohjaus perhetyössä. Teoksessa: Noppari, E. (toim.) Monialaiset verkostot perheitä tukemassa. Diakoniammattikorkeakoulun julkaisuja. B Tutkimuksia, 38. Tampere: Juvenes Print Oy, s. 101–107.

Nurmi, J.-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Nätkin, R. & Vuori, J. 2007. Perhetyön tieto ja kritiikki. Johdanto perhetyön muuttuvaan kenttään. Teoksessa: Vuori, J. & Nätkin, R. (toim.) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino, s. 7–38.

Palviainen, T. 2010. Yhteistyöstä yhteiseen työhön – lapsi on yhteinen. Spiikki-lehti 2/2010, s. 11.

Reijonen, M. 2005. ”Mitä työtä se perhetyö oikein on?” – ammattina perhetyöntekijä. Teoksessa: Reijonen, M. (toim.) Voimaa perhetyöhön – Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: PS-kustannus, s. 7–15.

Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro Oy.

Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro Oy.

Saarnio, T. 2004. Perhetyö lastensuojelutyössä. Teoksessa: Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. s. 240–255.

Salo, P. 2009. Lapsen ääni -hanke 2009–2011. Esitys.

Salo, S. 2006. Kiintymyssuhteen merkitys elämänkaaren aikana. Teoksessa: Sinkkonen, J. (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. 3. painos. Helsinki: WSOY, s. 44–77.

Siltala, P. 2003. Varhainen vuorovaikutus kokemuksen ja tutkimuksen valossa. Teoksessa: Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Juva: WSOY, s. 16–43.

Silvén, M. 2010. Varhainen vuorovaikutus, kognitio ja kielen kehitys: hermostoa kaikki tyynni. Teoksessa: Silvén, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet – Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiön julkaisu. Saarijärvi: Minerva Kustannus Oy, s. 45–63.

Sinkkonen, J. 1999. Lapsen psyykkinen kehitys. Teoksessa Sinkkonen, J. & Pihlaja, P. (toim.) Ulos umpikujasta –Miten auttaa tunnehäiriöistä lasta? Porvoo: WSOY. s. 15–34.

Sjöberg, L. 2009. Vauvalla on ääni. Teoksessa Kuosmanen S. (toim.) Vauvan ääntä etsimässä. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 11. Helsinki: Nykypaino Oy, s. 17–37.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma. 2011. Sosiaali- ja terveysministeriön internetsivut. Saatavissa:
http://www.stm.fi/vireilla/kehittamisohjelmat_ja_hankkeet/kaste [viitattu 16.6.2011].

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5., uudistettu painos. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turunen, V. 2011. Lapsi kasvaa kohtaamisesta. *Tehy-lehti* 9/2011, s. 44–46.

Uusimäki, M. 2005. Perhetyö palvelujärjestelmässä. Teoksessa: Reijonen, M. (toim.) Voimaa perhetyöhön – Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: PS-kustannus, s. 17–42.

SAATEKIRJE ASIAKKAILLE

6.5.2011

Anni Hurme ja Kirsi Kolila
Kymenlaakson ammattikorkeakoulu
Sosiaaliala/ Kasvatus- ja perhetyö

Hei!

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Kymenlaakson ammattikorkeakoulusta, Kouvolasta. Teemme opinnäytetyötä Lapsen ääni -hankkeelle neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön kehittämiseksi. Tarkoituksenamme on selvittää perheiden kokemuksia Kotkan neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä ja kuinka sen saaminen on vaikuttanut perheen arkeen. Lapsen ääni -hanke päättyy vuoden 2011 syksynä, ja siksi on tärkeää saada tietoa hankkeen vaikutuksista perhetyöhön.

Lähetämme kyselylomakkeet 30:lle Kotkan neuvolan ennaltaehkäisevää perhetyötä saaneelle perheelle. Kyselyyn vastanneiden henkilöllisyys ei paljastu tutkimuksen aikana ja kyselylomakkeet hävitetään asianmukaisesti tutkimuksen analysoinnin jälkeen.

Kyselylomake on jaettu kahteen osa-alueeseen; OSA 1 lähtötilanne ja OSA 2 kokemukset. Lomake sisältää monivalinta- ja avoimia kysymyksiä. Ohjeet vastaamiseen löytyvät erikseen kunkin kysymyksen kohdalta.

Vastauksenne on meille todella tärkeä, sillä tutkimustulosten perusteella neuvolan ennaltaehkäisevää perhetyötä voidaan edelleen kehittää laadukkaampaan suuntaan. Palautattehan kyselylomakkeen sille varatussa kirjekuoressa. Postimaksu on maksettu.

Vastausaikaa on 31.05.2011 asti.

Voitte olla yhteydessä meihin, mikäli teillä on kysymyksiä lomakkeeseen tai tutkimukseen liittyen. Alla yhteystietomme.

Ystävällisin terveisin,

Anni Hurme (anni.hurme@student.kyamk.fi tai puh. X)

Kirsi Kolila (kirsi.kolila@student.kyamk.fi tai puh. X)

KYSELYLOMAKE ASIAKKAILLE

OSA 1 LÄHTÖTILANNE

Mitä kautta teidät ohjattiin neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palveluihin?

Rastita parhaiten kuvaavat vaihtoehdot.

perhe itse	☐
äitiysneuvola	☐
lastenneuvola	☐
perheneuvola	☐
varhaiskasvatus	☐
sairaalan sosiaalityö	☐
kunnan lastensuojelu	☐
mielenterveystoimisto	☐
maahanmuuttajatoimisto	☐
muu, mikä _____	
_____	☐

Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön aloittamisen syyt teidän kohdallanne

Rastita parhaiten kuvaavat vaihtoehdot.

nuori vanhempi	☐
ensikodin jatkotuki	☐
lapsen ja aikuisen välinen	
vuorovaikutus	☐
huoli lapsen	
käyttäytymisestä	☐
lapsen syntymän jälkeinen	
masennus	☐
kotityöt	☐
raha-asiat	☐

- työttömyys
- työhön liittyvät ongelmat
- vauvan syntymä
- kaksosperhe
- unikoulu
- parisuhdeongelmat
- perheväkivalta
- perheenjäsenen
päihdeongelma
- ero
- lasten tapaaminen
eroperheessä
- lapsen kuolema
- vanhemman kuolema
- vanhemman
mielenterveysongelma
- vanhemman sairaus
- lapsen sairaus
- sosiaalisten suhteiden
puute
- maahanmuuttajaperhe

Muut syyt

Kuvaile niitä tunteita, joita ehdotus neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön aloittamisesta herätti? Rastita parhaiten kuvaavat vaihtoehdot.

helpotus	☐
häpeä	☐
epävarmuus	☐
avuttomuus	☐
ilo	☐
ahdistus	☐
jännittyneisyys	☐
riittämättömyyden tunne	☐
toiveikkaus	☐
kiusallisuus	☐
muu, mikä _____	
_____	☐

Kuvaile niitä tunteita, joita teille heräsi ensimmäisen kartoituskäynnin jälkeen?

Rastita parhaiten kuvaavat vaihtoehdot.

helpotus	☐
häpeä	☐
epävarmuus	☐
avuttomuus	☐
ilo	☐
ahdistus	☐
jännittyneisyys	☐
riittämättömyyden tunne	☐
toiveikkaus	☐
kiusallisuus	☐
muu, mikä _____	
_____	☐

OSA 2

KOKEMUKSET NEUVOLAN ENNALTAEHKÄISEVÄSTÄ PERHETYÖSTÄ

Ympyröi kokemuksiasi vastaava vaihtoehto (0, 1, 2, 3 tai 4)

Rastita kohdat, joissa olisitte halunneet enemmän apua (X)

Neuvolan perhetyön vaikutukset:

	perheessä ei tuen tarvetta	ei auttanut lainkaan	auttoi vähän	auttoi suurelta osin	auttoi erittäin paljon	X
lastenhoitotaitojen parantumiseen	0	1	2	3	4	___
lasten päivähoidon/ koulunkäynnin sujumiseen	0	1	2	3	4	___
vuorovaikutukseen lapsen kanssa	0	1	2	3	4	___
lapsen tukemiseen muutostilanteessa	0	1	2	3	4	___
lapsen unirytmien paranemiseen	0	1	2	3	4	___
lapsen käytöksen parantumiseen	0	1	2	3	4	___
itseluottamuksen lisääntymiseen vanhempana	0	1	2	3	4	___
parisuhteen toimimiseen	0	1	2	3	4	___
perhe-elämän tasapainottamiseen	0	1	2	3	4	___
arkisten asioiden hoitamiseen	0	1	2	3	4	___
arjessa jaksamiseen	0	1	2	3	4	___
kodin hoitamiseen ja viihtyvyyteen	0	1	2	3	4	___
positiivisen ilmapiirin luomiseen perheessä	0	1	2	3	4	___
päivärytmien selkiytymiseen	0	1	2	3	4	___
tapaamisten järjestämiseen eroperheessä	0	1	2	3	4	___
työssä jaksamiseen	0	1	2	3	4	___
koulutuksen/ työn hankkimiseen	0	1	2	3	4	___

raha-asioiden kuntoon saamiseen	0	1	2	3	4	___
päihteiden käytön vähenemiseen	0	1	2	3	4	___
avun hakemiseen	0	1	2	3	4	___
sosiaalisten suhteiden ylläpitoon	0	1	2	3	4	___
uusien sosiaalisten suhteiden luomiseen	0	1	2	3	4	___
elämänilon parantumiseen	0	1	2	3	4	___
muuhun, mihin _____	0	1	2	3	4	___
_____	0	1	2	3	4	___

Miten perheenne on kokonaisuudessaan hyötynyt neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä?

Mihin olisitte toivoneet perhetyöntekijän kiinnittävän enemmän huomiota teidän perheenne kohdalla?

Vastasiko neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö odotuksianne?

- ei lainkaan
- osittain
- suurelta osin
- täysin

Kiitos vastauksistanne ja hyvää kesää!